

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav bohemistických studií

Bakalářská práce

Dao Thanh Phuong

**Detektivní povídka v tvorbě Karla Čapka/
Detective story in the work of Karel Čapek**

Praha 2014

Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Hajičková

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci “Detektivní povídka v tvorbě Karla Čapka” vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a odbornou literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. 7. 2014

Dao Thanh Phuong

Poděkování:

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí bakalářské práce paní PhDr. Zuzaně Hajíčkové za vedení bakalářské práce a cenné připomínky.

Anotace

Tato bakalářská práce je věnovaná tématu detektivních povídek zejména v tvorbě českého spisovatele Karla Čapka, a to na příkladu sbírek Povídky z jedné kapsy a Povídky z druhé kapsy. V úvodu se bude věnovat historii a vývoji žánru kriminální povídky v české literatuře a dále detektivním motivům v žánru kriminální povídky v české literatuře.

Cílem bakalářské práce bude analýza vybraných detektivních povídek, tj. jejich vnitřní a vnější výstavbu a jazykový rozbor.

Klíčová slova: Karel Čapek, Povídky z jedné a z druhé kapsy, detektivní povídka, detektivka, kriminální povídka, analýza

Summary

This bachelor's thesis focuses on short detective stories especially in the work of the great Czech writer Karel Čapek, named Tales from one and the other pocket.

The introduction is related to the history and development of the genre of crime stories in the Czech literature.

The aim of this bachelor's thesis is analyzed the selected detective stories, following their thematic and compositional and linguistic point of view.

Key's words: Karel Čapek, Tales from one and the other pocket, detective stories, criminal stories, analysis, short stories

Obsah

1. Úvod	7
2. Historie a vývoj detektivních povídek jako literárního žánru v české literatuře ...	8
2.1 Detektivka jako literární žánr	9
2.1.1 Charakteristika detektivky	9
2.1.2 Definice detektivky	10
2.1.2.1 Odlišení detektivky od literárního braku	10
2.2 Specifické rysy detektivní prózy.....	13
2.3 Kompozice detektivní prózy	14
2.4 Motivy v detektivní próze	15
2.5 Detektivní próza a její čeští představitelé	18
2.6 Kritika a náhlý úpadek povídek	19
3. Karel Čapek a jeho tvorba s důrazem na detektivní povídky	21
3.1 Bibliografie Karla Čapka	21
3.2 Karel Čapek – úvod do díla a jeho tvorba	22
3.3 Detektivní prvky v kontextu celkové tvorby K. Č.	24
4. Povídky z jedné a druhé kapsy (r. 1929).....	27
4.1 K typu Čapkových detektivních povídek.....	28
4.2 Čapkova inspirace k tvorbě Povídek z jedné a z druhé kapsy	29
4.3 Vnitřní a vnější výstavba vybraných povídek, jazyková analýza děl	29
4.3.1 Povídky z jedné kapsy a z druhé kapsy	30
5. Závěr	52
6. Seznam literatury	53

1. Úvod

Počátky české detektivní prózy nalezneme již ve 20. letech dvacátého století. Lidé hledali zábavu, rozptýlení, oddech i vzrušení, které našli v dobrých detektivkách. Důsledkem velkého zájmu lidí se detektivka začala rychle rozšiřovat.

Detektivní žánr je dle literárních vědců zařazen do skupiny tzv. “nízké” literatury, který má nepříliš vysokou úroveň po stránce jazykové a kompoziční, neboť je zpravidla řazen do oblasti zábavné literatury. Plní funkci zábavnou i rekreační.

Kriminální nebo-li detektivní povídka je stále mezi lidmi oblíbená, protože se čtenář může u četby bavit, zapomenout na každodenní starosti, které ho tíží a zároveň si od nich může odpočinout. Čapek ve svých Poznámkách o tvorbě vyzdvihuje detektivní povídky následovně.

“Někdy toho člověk potřebuje; někdy pocituje, že veškerá vážná a vysoká literatura je nějak krutá, smutná a sedmibolestná, neboť mu fatálně připomíná jeho vlastní život. A tu sáhne po něčem jiném, co by ho dobrodružně provedlo temným lesem hodin...”¹

Svým obsahem ho vtáhne do děje, otázkami a mysteriozitou napíná čtenáře, ti následně přemýšlí o reálných možnostech k vyřešení případu. Také se může čtenář aktivně podílet na čtení tak, že začne bádát a přemýšlet nad tím, kdo má největší předpoklady ke kariéře zločince, zda tomu jeho profil odpovídá nebo ho alibi zavedou do slepé uličky.

Detektivní povídky pravděpodobně patří mezi nejoblíbenější četbu, pokud si udrží kvalitu a bude své čtenáře stále překvapovat něčím novým. “Z poznámek o tvorbě detektivek”² se Karel Čapek zmiňuje o zániku detektivek, neboť jich vychází mnoho a tím, že nesměřují k dokonalosti, tedy dojde k jejich zániku a úpadku.

Lze upozornit, že se v této předpovědi Karel Čapek zmýlil, neboť naštěstí o detektivní povídky je stále velký zájem. Na druhou stranu byly jeho obavy zcela oprávněné, neboť v té době skutečně propukla krize detektivní povídky. Detailněji se o této problematice budeme věnovat v dalších kapitolách.

V této práci se zaměříme právě na detektivní povídky v tvorbě výše uvedeného světově známého spisovatele a to Karla Čapka, na příkladu sbírek *Povídky z jedné kapsy a Povídky z druhé kapsy*. Dále se bude práce věnovat detektivním motivům v tvorbě Karla Čapka. Hlavním cílem práce bude analýza vybraných detektivních povídek. Následně detailněji popíšeme detektivní prózu.

---

¹ Čapek, K. O detektivkách. In: Poznámky o tvorbě. Praha 1959, s. 28

² viz citace č. 1

2. Historie a vývoj detektivních povídek jako literárního žánru v české literatuře

Přiložme si k úvodu citaci z Cigánkovy knihy *Umění detektivky*, která nás uvede do kapitoly historie detektivní prózy. *“V dějinách detektivky je velké množství děl, jejichž význam zůstává omezen jen na svůj historický okamžik.”*³

V Česku se souběžně s detektivní prózou objevovala také braková literatura a převládalo hledisko buržoazní komercializace umění. *“Nakladatelství vydávala Rozruchy, Rodokapsy, různé Večery pod lampou a sešitový cliftonek, alcaponek a příběhy s Tomem Sharkem*.”*⁴

Autoři psali anonymně a používali anglická jména (př. *“Edgar Collins, Z. V. Peukert”*⁵). Hlavním důvodem, proč se hojně využívala anglická jména, bylo ekonomické hledisko, neboť anglická jména a názvy byly reklamním prostředkem ke zvýšení poptávky. Lze říci, že buržoazní společnost neměla hrdiny. Na tento problém si velmi stěžoval Karel Čapek následovně.

*“Masarykova demokracie prostě nezrodila ani Al Capona a musela jej přenést i s Chicagem do Čech.”*⁶

V citaci nalezneme jak ironii, tak i kritiku dobové buržoazní společnosti. Místo toho, aby Masarykova demokracie vytvořila svého “Al Capona” a nemusela jej přenést z takové dálky do Čech, tak to vše dělá naopak.

Ve chvíli, když braková literatura začala pronikat s *“náhražkou aktivního hrdiny”*⁷ do širokých čtenářských vrstev, začala se na trhu objevovat “nejnižší” literatura, které byl dodán titul “lidové četby” v potupném slova smyslu. Zůstává smutným faktem, že lid tento brak skutečně četl, nikoliv pro zálibu, nýbrž z důvodu masivní pouliční kampaně, při které byla braková díla nabízena na ulicích za velmi nízkou cenu. V důsledku pronikání braku se pak kultura třídní společnosti nacházela v rozporu mezi tzv. nízkou a vysokou literaturou. O této literatuře jsme se zmiňovali již v úvodu.

---

* Al Capone byl známý gangster, který se stal hrdinou sešitového cyklu, zatímco Tom Shark, Leon Clifton a Sherlock Holmes byli populárními postavami zahraniční detektivní prózy.

³ Cigánek J. *Umění detektivky*. Praha 1962, s. 116

⁴ viz citace č. 3

⁵ viz citace č. 3

⁶ viz citace č. 3 s. 117

⁷ viz citace č. 6

2.1 Detektivní povídka jako literární žánr

2.1.1 Charakteristika detektivní povídky

Detektivka patří mezi nejrozšířenější oblasti zábavné literatury, která zahrnuje "policejní" romány, povídky a novely"⁸. Slovník literárních žánrů zařazuje detektivku takto: "Spadá do žánrů kriminální literatury (tj. literatura věnovaná problematice zločinu)."⁹

Z citací se dozvídáme jaké má detektivní próza umístění v literatuře. Dle názoru literárních vědců nebyla detektivní próza nikdy veřejně akceptovatelná a posouvána do popředí jako doporučená literatura. Na počátku jejího vzniku o ni nejevili odborníci velký zájem, ačkoli byla v té době "nižší" vrstvou lidí (dělníky, mládeží, dospělými) velmi oblíbená a byla masově vydávána.

Postupně během svého vývoje se přetvořila na svůj vyhraněný tvar a následně se stala samostatným literárním žánrem a to díky článkům a diskuzím, které měly obranný charakter.

Rozmach sociálního románu 19. století, dobrodružných románů a próz s tajemstvím, má za následek genezi detektivky. Postupně se detektivka podobala více společenskému nebo psychologickému románu o zločinu.

Pro představu a pro zajímavost uvedeme statistiky čtenářů detektivek:

- čtenáři detektivek podle povolání¹⁰
  - dělníci 40 %, inteligence 36 %, úředníci 24 %
- čtenáři detektivek podle věku¹¹
  - děti (od 9 do 14 let) 20 %, mládež (od 14 do 24 let) 48 %, střední generace (od 24 do 40 let) 18 %, starší generace (nad 40let) 14 %
- poměr detektivek a klasické literatury mezi čtenáři (podle skutečné četby)¹²
  - klasická literatura – dělníci 69 %, inteligence 71 %, úředníci 43%, mládež 70 %
  - detektivky – dělníci 31 %, inteligence 29 %, úředníci 57 %, mládež 30 %

---

⁸ Vlašín Š. A kol., Slovník literární teorie. Praha 1984, s. 71

⁹ Mocná D., Peterka J. a kol., Encyklopedie literárních žánrů. Praha 2004, s. 106

¹⁰ Čigánek J. Umění detektivky, Praha 1962, s. 232

¹¹ viz citace č. 10

¹² viz citace č. 10 s. 233

2.1.2 Definice detektivky

Začneme původem tohoto slova, pocházejícího z latinského slova *“detegere”*¹³, v překladu odkrývat/odhalovat, které plně charakterizuje jádro detektivní prózy, jež je tvořeno historií pátrání po neznámém pachateli zločinu a úspěšným vyřešením dané záhady.

Encyklopedie literárních žánrů uvádí, že *“hlavní podstata příběhu nebo povídky je vznik, rozvíjení, ověřování a zamítání detektivových hypotetických podezření”*¹⁴, která se zdají být klamná a těžko ověřovatelná.

Nejdůležitější roli hraje postava detektiva, který je nositelem epického dění. Dle Čapkovy charakteristiky *“je detektiv postava intelektuální a zároveň však také člověk prvotní, lovec a stopař.”*¹⁵

Detektiv je postava řešitele záhady, jenž se nachází vně celého dění, což znamená, že není k případu nijak citově vázán, má tedy své objektivní názory. Pracuje se svými mimořádnými až nadlidskými schopnostmi, taktéž i se znalostí lidské psychiky.

Leckdy bývá zvláštní až podivnou postavou, která má netypickou zálibu ve srovnání s normálními, obyčejnými lidmi.

Pro zajímavost uvedeme názorný příklad. Na základě výzkumu se potvrdilo tvrzení o tom, že hojná většina intelektuálních, nadprůměrně inteligentních lidí má jakousi závislost například na alkoholu, kokainu, heroinu a na dalších psychotropních omamných látkách. Zřejmě nadprůměrně inteligentní lidé jsou až natolik chytří, že mají potřebu hledat jiné východisko v těchto končinách než-li ve svém aktuálním životě, kde jejich bádání ustrnulo na monotónnosti a stereotypnosti.

2.1.2.1 Odlišení detektivní prózy od literárního braku

Již samotný název kapitoly nám napovídá, jakým tématem se budeme následně zabývat. V první polovině 20. století vycházelo velké množství detektivních knih, což vyvolalo odbornou diskusi, která hodnotila jejich literární úroveň. Objevovaly se články a debaty, jejichž cílem bylo vyvrácení názoru, že detektivní próza patří do literárního braku a také, že má svoje místo v “oficiální” literatuře.

---

¹³Vlašín Š. a kol., Slovník literární teorie. Praha 1984, s. 71

¹⁴Mocná D., Peterka J. a kol., Encyklopedie literárních žánrů. Praha 2004, s. 106

¹⁵Čapek, K. Holmesiana čili o detektivkách. In: Marsyas. Praha 1971, s. 141

Karel Čapek dokládá svoji statí *Holmesiana čili o detektivkách* fakt, že:

“Detektivka (míním zde čistou detektivku a nikoli odrůdy smíšené s románem pasionálním, literárními ambicemi a jinými kontaminujícími vlivy) je literární úkaz stejně jednoduchý dejme tomu epická báseň nebo dětská báchorka“. 16

Nyní si přiblížíme pojem literární brak, abychom poté mohli srovnat znaky obou žánrů (brakového a detektivního) a posléze je odlišit mezi sebou.

Literární brak je literatura neoficiální, název pochází z německého názvu “Brack”¹⁷ v překladu “zmetek”. Sám název v sobě zahrnuje hanlivé zabarvení. Literární odborníci zavrhnou brakovou literaturu a považují ji za společensky závadnou a nežádoucí. Slovník literární teorie popisuje literární brak takto:

*“Zpravidla dílo, jehož účelem je poskytovat vzrušení širokým čtenářským vrstvám a které nedbá na uměleckou a ideovou hodnotu. Vyznačuje se nedostatkem původní invence, chudou a mechanickou kompozicí, potlačením psychologickým a vůbec složitějších prvků románové skladby, naivní motivací...”*¹⁸

Literární brak ruší proces humanizace, negativně ruší stabilitu navyklých morálních zásad a norem. “Krváky” jsou příliš erotizované, v nichž dochází k sadismu a násilí, podporují pocity nezodpovědnosti a tím vyvrací správný pohled na život a zneprůjemňují životní situaci člověka.

Literární recenze charakterizují brakovou četbu, jakožto směřující k nízkým stránkám člověka. Kdybychom porovnali znaky detektivní prózy a braku, ihned bychom si všimli nápadných rozdílů. Například detektivní próza dle Čapkového názoru má zjevně výchovný charakter, který braková literatura postrádá.

Dále uvedeme citaci z Cigánkovy knihy *Umění detektivky*, ve které zcela jasně autor zařazuje literární brak do nižší formy působení uměleckého díla a dále uvádí, jaký vliv dokáže mít braková četba na lidskou morálku.

*“Niméně statistiky soudních případů s mladistvými ukazují, že vedle podstatných případů s mladistvými ukazují, že vedle podstatných, hlubších příčin jejich pokleslé morálky podílí se tu i braková literatura, tzn. i detektivní padělek a thriller.“*¹⁹

---

¹⁶ Čapek, K. *Holmesiana čili o detektivkách*. In: Marsyas. Praha 1971, s. 145,146

¹⁷ Vlašín Š. A kol. *Slovník literární teorie*. Praha 1984, s. 71

¹⁸ viz citace č. 17

¹⁹ Cigánek J. *Umění detektivky*, Praha 1962, s. 219

Karel Čapek uvádí ve svých poznámkách, že: *“Dnešní průměrný detektiv (v devadesáti případech ze sta) už není odborný pozorovatel; stal se pouhým hrdinou. Už, to není fanatický člověk mozku; vyvíjí se v obyčejného milence. Už mu nestačí čiré řešení záhady; musí se nakonec oženit s děvčetem, které tak nebo onak zachránil ze spárů zlosynových...”*²⁰

*“Není již čistokrevných detektivek; to, co se za ně vydává, je ze zdrcující většiny kříženec mezi kolportážním románem a detektivkou.”*²¹

Lze tedy konstatovat fakt, že již v té době měl Čapek obavy z úpadku detektivní prózy, neboť se velmi masivně začala šířit braková literatura. Tento fakt i náležitě dokládá ve svých poznámkách.

Dále se Čapek zmiňuje o tom, že do detektivek ženská postava nepatří (leđa jako oběť), protože by se neměla plést do mužských záležitostí, *“jako je řešení záhad a lov kriminálních šelem. A jakmile se do toho všeho zamíchá dívka, komplikuje celou intelektuální situaci fatálními vztahy sentimentálními.... Vyvázne-li detektiv ze šlamastiky, do níž ho uvrhla horlivá péče o jeho dámu; děj už nevrcholí rozuzlením hádanky, nýbrž hubičkou a termínem sňatku; už nejde o řešení záhad, jde o erotické překážky.”*²²

O výše uvedeném tématu se ve své knize zmiňuje i americký spisovatel Harkins takto:

*“Even such simple literary variations as the humorous detective tale, or the detective story with love affair, are illegitimate hybrids, and have generally been unsuccessful.”*²³

Lze říci, že nejen Čapek trval na svém názoru, že detektivní povídky nepatří do brakové literatury, ale i další světoví spisovatelé si tohoto problému všimli.

Kdybychom vzali v potaz současnou dobu, lidé si sice občas přečtou “krvák”, zřejmě ze zvědavosti. Ale z hlediska výchovné tendence, která patří mezi přirozené lidské pudy, vždy budou intuitivně tíhnout k detektivkám, než-li ke “krváku” samotnému.

Následně si shrneme základní strukturu detektivky, která se skládá ze zločinu, po němž následuje zahájení pátrání, dále se setkáme s postavou detektiva a v závěru dochází k objasnění zločinu a objevení viníka. Nezbytný je tu i napínavý děj (s cílem zaujmout čtenáře a vtáhnout ho do dění) a přehlednost, aby byl čtenář stále zaujatý a nezačal ho děj nudit a nadto samozřejmě zločin bez detailních krvavých scén.

---

²⁰Čapek, K. O detektivkách. In: Poznámky o tvorbě. Praha 1959, s. 28

²¹viz citace č. 20

²²viz citace č. 20 s. 29

²³Harkins W. E. Karel Čapek, New York and London 1962, s. 123

2.2 Specifické rysy detektivní prózy

V předchozí kapitole jsme vypsali strukturu detektivky a nyní se zaměříme na její specifické rysy. Lze říci, že se detektivka vymezuje od ostatních žánrů svou strukturou tedy (zločinem, pátráním, objasněním a dopadením zločince). Dle Cigánkovy knihy Umění detektivky lze mezi její výrazné specifické rysy zařadit:

- I. *Výchozí premisu detektivní osnovy*
- II. *Kompozici detektivky. Převážně dramatickou, jádrem je hádanka.*
- III. *Jednání postav – ryzí epika.*
- IV. *Výrazové prostředky mající převážně epickou funkci.*
- V. *Převahu logiky v epické skladbě.*²⁴

Následně si uvedeme její společenskou podstatu:

- I. *Zločin jako motiv tajemství.*
- II. *Motiv tajemství je epickým činitelem a noetickým úhlem pohledu podmíněným společensky.*
- III. *Detektiv a záhadný pachatel jako profesionálové.*
- IV. *Napětí a vzrušení, odpovídající potřebě moderní společnosti.*
- V. *Fiktivní vyrovnání rozporu mezi potřebou romantiky a skutečností.*²⁵

Cigánek poukazuje na nepřesnost a zobecněnou definici francouzského teoretika Régise Messaca, kdy Messac tvrdí, že:

*“Detektivka je vyprávění věnované metodickému a postupnému odhalování, jehož cílem je rozumovými prostředky objevit, jak se přesně zběhla nějaká záhadná událost.”*²⁶

Jan Cigánek shledává tuto definici jako příliš širokou, která není zcela specifická k výše uvedenému tématu. A proto přikládá svoji vlastní a podle jeho názoru přesnější definici detektivní povídky. Tady ji máme:

*“Detektivní román (povídka) je literární žánr, jehož důsledně pojatou epickou postatou je zločin s motivem tajemství. Metodickému vyřešení výchozí epické premisy jsou kompozičně i výrazově podřízeny všechny literární prostředky.”*²⁷

---

²⁴Cigánek J. Umění detektivky. Praha 1962, s. 213

²⁵viz citace č. 24

²⁶viz citace č. 24 s. 214

²⁷viz citace č. 24 s. 215

2.3 Kompozice detektivní prózy

V této kapitole se budeme věnovat kompozici detektivní prózy. Nejdříve si přiblížíme stavbu kompozice detektivní prózy, dále uvedeme znaky odlišující kompozici detektivní od klasické prózy.

Detektivka se skládá z pěti částí: expozice, kolize, peripetie, krize a katastrofy, tedy velmi obdobně jako dramatická stavba. Detektivní próza pochází z dramatu, tedy má více společných znaků, které dokazuje výše uvedená stavba. Kdybychom rozvinuli předchozí větu, můžeme konstatovat, že drama je daleko soustředěnější než román a je zároveň dynamičtější, jelikož celý děj a myšlenky se seskupují okolo převratných momentů, kdy se postupně čtenář dozvídá důvod a motivaci všeho dění. Narozdíl od románu, který rozsahově převyšuje drama a má více prostoru pro přípravu a zdůvodnění. Musí drama na jevišti koncentrovat, vynechávat a zhušťovat, což román nikoliv, ten může rozšiřovat dál narůstání děje.

“Detektivní kompozice proto nepředstavuje nějakou revoltu proti ustáleným konvencím. Naopak: ona konvenci spíše podléhá.... Detektivka přijala ten vzor kompozice, který pomáhá co největší dramatizaci příběhu.”²⁸

Z citace se již dozvídáme, že kompozice detektivní prózy podléhá konvenci, čímž napomáhá k větší dramatizaci příběhu. Detektivní povídka je charakteristická svými kritickými momenty, které jsou většinou rozloženy do rozsáhlejších částí a to do (expozice, krize či katastrofy). V případě, kdyby tato stavba byla narušena a nedůsledně promyšlena, rozpadla by se a změnila by se v kompozici kroniky.

Mezi další znaky zařadíme organizování děje do silného dramatického účinku, hybnosti a napínavosti epiky, která je v kompozičním členění detektivky vyvýšena do maxima.

Přesuneme se dále a přiblížíme si termín retardace. Retardace je kompoziční pravidlo, v němž autor záměrně odkládá identifikaci zločince, čímž vzniká falešné napětí. Níže uvedeme názornou ukázkou kompozičního pravidla – retardace.

“Nyní ponechme našeho hrdinu jeho myšlenkám, náš hrdina zatím usilovně přemýšlel o svém zoufalém postavení.”²⁹

Lze konstatovat fakt, že si nedovedeme představit detektivku, v níž se hned na začátku příběhu vrah přizná k vraždě, protože by logicky celkový příběh byl o ničem a samozřejmě, že by čtenáři po zjištění této skutečnosti už dál nepokračovali ve čtení.

²⁸ Cigánek J. Umění detektivky. Praha 1962, s. 253

²⁹ viz citace č. 28 s. 258-259

2.4 Motivy v detektivní próze

Následně uvedeme motivy, které se nacházejí v detektivní próze. Literatura, která nám bude nejvíce nápomocná je Čapkova kniha *Marsyas*, kapitola *O detektivkách*.

Psychologicky nejsilnější je kriminální motiv. Lidé mají v oblíbě číst o zločinech. Jak je známo na vesnicích nebo ve městech, se rádo spekuluje o spáchaných zločinech.

Odbočíme-li na chvíli do současné doby, můžeme si vše ukázat na jednom příkladu. Před pár měsíci v Praze řádil sériový vrah, který brutálně zavraždil tři taxikáře. Média nás informovala, že tento vrah mohl pravděpodobně i zabít starší dámu, která cestovala tramvají číslo sedmnáct z Modřan. Jak jsme si mohli všimnout, většina lidí o tomto incidentu mluvila a zajímala se o něj. Mohli jsme se o sériovém vrahu dočíst skoro v každých novinách a stále to v nás zanechalo pocit zvědavosti a očekávání, zda ho policisté konečně dopadnou. Lze tedy konstatovat, že má zločin v sobě složku podstatně poutavou.

Lidé si vyprávějí o strašidlech, neboť je to vzrušuje, mysteriozita je poutá natolik, že si to ani neuvědomují. Nemusí ani do značné míry věřit na nadpřirozené bytosti, stačí například jen prosté pomyšlení na Kentaura, stvoření, které je napůl člověk a napůl kůň a toto pomyšlení dostačuje k tomu, aby lidská představivost upustila uzdy své fantazie a odtrhla se od běžného stereotypního života do říše snů.

V následující citaci Čapek vysvětluje, jaký může mít člověk požitek z kriminální četby.

*“Z toho sice neplyne, že požitek z kriminální četby je mravně povznášející nebo naopak, ale zajisté to, že je dvojití a proto dvojnásob vzrušující...”*³⁰

Dále pojednává o rozdílu mezi hříchem a zločinem. Detektivky dle jeho názoru nemají co dočinění s hříchem, hřích je špatný stav duše, kdežto zločin je špatný průběh věcí. Těžké hříchy se nepovažují za těžké zločiny. Ve chvíli kdy se spisovatel začne zabývat zločincovou duší, nelze toto dílo označit za detektivku.

Motiv justiční. Hlavním tématem detektivky je souboj mezi zločinem a lidskou spravedlností. Oproti “krváku”, ve kterém se zločin utkává s vyšším a nepochopitelným mravním řádem, odměňujícím dobré a zlé naopak trestajícím, se v detektivce setkáme jen s lidskou spravedlností a s lidskými metodami.

Kdybychom zapátrali do minulosti justičních případů, zjistili bychom, že je detektivka velmi stará a pojí se např. se způsobem, jak Šalamoun porovnal dvě ženy hokyně.

---

³⁰ Čapek, K. *Holmesiana čili o detektivkách*. In: *Marsyas*. Praha 1971, s. 137

V "krváku" se setkáme se situací, kdy si zlosyn vyžádá odplatu, neboť s tímto žánrem se pojí motivy citové, etické a iracionální. Zlosynovi nestačí jen krajní uspokojení, on prahne především po pomstě. Všimněme si, že v detektivce nenalezneme scénu, kdy je trestanec odveden do šibenice nebo do vězení. Čapek tvrdí, že:

*"Hlavní podstata tkví ve zjištění faktu a v dopadení pachatele, protože to jediné je v díle spravedlnosti důmyslné a racionální. Čapek považuje trest a vinu za iracionální. Justiční motiv dává průchod spravedlnosti na rovině intelektuální."*³¹

Motiv záhady zařazuje Čapek za nejpodstatnější a také nejstarší. Tuto skutečnost dokládá ve své knize takto:

*"Každá záhada pohlcuje člověka například jako čínské hádanky, Turandot, indické, malajské, perské a arabské hádanky. Detektivka si nezakládá na otcovraždě, brutálních vraždách, násilných napadeních apod., nýbrž na záhadných situacích, kde normální rozum zůstane stát."*³² A proto přiložme níže Čapkovu charakteristiku detektivky:

*"Detektivka je rozumové řešení uměle nastražených věcných hádanek."*³³

Autor vytvoří absurdní situaci, jako v hádankách, pak přijde detektiv a ten rázem vnese do celého případu srozumitelnost a logické řešení, vsune do nich pravý smysl a nedá se nachytat žádnými nástrahami. Čapek uvádí ve své knize poznatek o tom, že:

*"Čím je záhada napínavější, tím hrozněji zklame řešení; neboť je koneckonců tak jednoduché, že se čtenář dožere, hledávaje, že na to by mohl přijít sám; i cítí se jaksi ošizen, uražen a rozčarován."*³⁴

V tomto postřehu má Čapek pravdu, neboť i v praxi se můžeme setkat s podobnou situací. Člověk má jakýsi limit očekávání, se kterým disponuje a v případě, když překročí tento limit, tak následně dochází k jeho zklamání a znužení.

Motiv výkonu. Zločin se dá považovat za pozoruhodný výkon. Ve stati *Holmesiana čili o detektivkách* uvádí Čapek charakteristiku postavy zločince následně:

*"Zločinec je hrdina, který je obestřen romantikou, je psanec, je odbojník, tahajíc za noc biřice, soudy a zákon požívá tajné lidové sympatie....."*³⁵ Zločin je pak tedy dobrodružný a epický proto, že je zločinec honěn jako divoká zvěř.

---

³¹ Čapek, K. *Holmesiana čili o detektivkách*. In: Marsyas. Praha 1971, s. 138

³² viz citace č. 31 s. 139

³³ viz citace č. 32

³⁴ viz citace č. 32 s. 139-140

³⁵ viz citace č. 32 s. 140

Mezi nejstarší lidské pudy patří lovecké pudy, Čapek uvádí, že *“pračlověk z Cro-Magnon nebo Altamiry jistě vynalezl kromě malířství a plastiky také epickou poezii,”*³⁶ když při jídle vypravoval, jak ohromně dostal bizona a jakým způsobem ho vystopoval.

Detektivka spadá do nejstarší literatury, neboť je nejzachovalejší prehistorická památka ze starší doby kamenné. Detektiv, jakožto hrdina detektivek je individuální. Mezi detektivem a policií panuje jakási nepopíratelnost a napjatý souboj. Snaží se dělat vše jinak než policie, pracuje na případech buďto sám nebo se svým pomocníkem. Detektiva můžeme charakterizovat jako podivína a uzavřeného samotáře, který se nachází v hromadném světě, mnohdy společností nechápajíc.

Dostává se do rizikových situací, kde jde *“zkrátka o krk”*, měl by mít železné nervy a ovládat bojové umění. Čapek uvádí ve své stati *Holmesiana čili o detektivkách* charakteristiku detektiva takto:

*“Detektiv je po jisté stránce heroický typ moderního člověka. Je činný a rychlý, chce něco a jde za tím mocně a metodicky; je dále mnohovědoucí, univerzální, poučený, plný věcných znalostí; je to člověk, který se vyzná, muž činu a vědění. Vše znáti, se vším si vědět rady, všemu přijít na kloub, a když na to přijde, srazit k zemi chlapa jako hora; kdo z vás by nebyl přístupten tomuto ideálu?... V jeho světě jsou určité otázky a určité věci; avšak žádné stíny, přeludy, obecné zásady a pomysly. Je nejčistším realistou ve vesmíru. Je beze vztahů, zamiluje-li se, ztrácí ihned svou intelektuální čistotu.”*³⁷

Zde spatřujeme rozdíl oproti brakové literatuře, v níž se detektiv mění na milence nikoliv na podivínského samotáře.

Motiv průvodce se vyskytuje ve většině detektivek. V detektivkách se můžeme setkat se situací, kdy má detektiv vedle sebe svého druha, průvodce, osobnost pasivní a oddanou, která mu pomáhá a ve větší míře mu naslouchá, obveseluje ho svými detektivními nedovednostmi. A nutná je i přítomnost postavy, jež by pozorovala detektiva při práci a obdivovala by jeho dovednosti. Čapek tento úkaz nedokázal zcela vysvětlit, ale dodává to, že i sahelští králové vždy nechávali na svých výpravách provázet kronikářem.

³⁶ Čapek, K. *Holmesiana čili o detektivkách*. In: Marsyas. Praha 1971, s. 141

³⁷ viz citace č. s. 145

Motiv náhody. Detektivovi zvláštním a zázračným způsobem slouží šťastná náhoda, která jej přivede v pravou vteřinu na pravé místo. Čapek se opírá o názor, že:

“Jsou lidé, kteří mají šťastnou ruku, a jiní jsou smolaři a srabaři; to se nedá oddiskutovat. Koneckonců tajemství úspěchu je tajemství náhody; každá trochu složitější věc (donést dopis na poštu, vykrást banku...) je vystavena tisícovým záludným a nevypočitatelným možnostem, jež ohrožují úspěch věci a nemáte-li štěstí, nezašněrujete si ani botku.”³⁸

Především i naše nálada má velký vliv na temperament, statečnost, podnikavost apod. Tajemstvím k úspěchu je rozhodně optimistické myšlení.

Tyto poznatky budou v dalších kapitolách velmi nápomocné, neboť je budeme aplikovat ve vybraných povídkách.

2.5 Detektivní próza a její čeští představitelé

V této kapitole nám bude velmi užitečná kniha od Jana Cigánka: *Umění detektivky*. Do oblasti detektivní prózy zařadíme dva umělce mimořádné intelektuální dovednosti a to Karla Čapka a Emila Vachka. Ke Karlu Čapkovi se ještě vrátíme podrobněji v dalších kapitolách. Teď si povíme stručně o druhém autorovi detektivní prózy a to Emilu Vachkovi.

Emil Vachek vymyslel postavu detektiva Klubíčka, který je odsouzen společností tím, že mu chybí úřední přístup. Svými romány přímo navazuje na tradiční osnovu anglické detektivní prózy, neboť v jeho románech se můžeme setkat se stereotypními vlastnostmi velkého detektiva a dalšími podobnými znaky. V detektivním románu *“Tajemství obrazárny”³⁹* se setkáme s Klubíčkovým přítelem redaktorem Maurinem, který hraje roli *“watsonovského příhrávače”⁴⁰*. Zde sledujeme motiv průvodce, o němž jsme se zmiňovali v kapitole Motivy detektivky. V dalším románu *“Muži ve stínu”⁴¹* se Vachek řídí poevskou zásadou, kdy se snaží zesměšnit policii. I Čapek ve svých Povídkách zesměšňuje policejní dovednosti a metody. Mnohdy lze vídat velkého detektiva jen v pozadí příběhu, občas se na scéně dlouho neobjeví a poté čtenáře překvapí svým vstupem na scénu. Čtvrtým Vachkovým detektivním románem je *“Zlá minuta”*.⁴²

---

³⁸ Čapek, K. *Holmesiana čili o detektivkách*. In: Marsyas. Praha 1971, s. 146

³⁹ Cigánek J.: *Umění detektivky*. Praha 1962, s. 120

⁴⁰ viz citace č. 39

⁴¹ viz citace č. 39

⁴² viz citace č. 39 s. 121

Dalším významným autorem detektivní prózy je Eduard Fiker, který napsal velké množství románů, povídek i filmových scénářů. Zajímavostí je to, že Fiker psal brakové příběhy do *Rozruchu*, v němž byl i redaktorem. Fiker měl v oblibě anglickou detektivku a to dokládá jeho dílo *“Noc na Arnwaysu”*⁴³, které se dokonce odehrává v anglickém prostředí. Mezi jeho cenné detektivky patří *“Zinková rakev”*⁴⁴ a fantastický *“Čičač”*.⁴⁵

Policejní inspektor J. P. Bulan se snažil také proniknout do detektivní prózy za pomoci svých znalostí z policejní praxe, ale bohužel neúspěšně. Panu lékaři Jiřímu Štefloví se to v jisté míře povedlo, neboť napsal dvě detektivky, načež Čapek kritizuje průhlednost těchto děl. V díle *“Vražda ze zdvořilosti”*⁴⁶ se objevují podivné motivy zločinu a zvláštní zločincovo chování, které následně komplikuje vyšetřování.

2.6 Kritika a náhlý úpadek povídek

V této podkapitole se budeme soustředit na kritiku a náhlý úpadek povídek. Jak už jsme se v úvodu mohli dočíst o Čapkově předpovědi úpadku detektivek. Nyní se pokusíme tento problém blíže nastínit. Velmi nápomocným zdrojem budou Čapkovy *Poznámky o tvorbě* v kapitole *Proč se u nás nepiší povídky*.

Čapek uvádí ve svých *Poznámkách o tvorbě*, že povídek napsal bezmála sto a nemůže posoudit, jak dalece on sám přispěl k úpadku povídkové tvorby. Povídek se podle Čapka píše a vydává málo, neboť je čtenáři nevyhledávají. Dalším důvodem je zřejmě kritika, která se opírá o to, že jsou povídky považovány za méně vážný druh literatury. Uveďme si některé další autorovy postřehy ze soudobé kritiky povídek.

*“Za třetí proto, že to každý nedovede, jelikož k psaní povídek je třeba vedle jisté míry slovesného nadání také značného množství invence, zkušenosti a věcných znalostí. Nemíním rozhodovat, který z těch tří motivů je hlavní.”*⁴⁷

*“Krátká povídka žádá na čtenáři rychlou intelektuální orientaci, čilý zájem o pohotovost ihned pracnější než četba románů; přitom je citově méně vydatná (nebo obžerná), neboť figury povídek nemají dost pokdy a místa aby “přirostly k srdci” čtenářovu.... Snad to zní paradoxně, ale lidé si odvykli číst povídky hlavně proto, že si vůbec navykli číst příliš rychle.”*⁴⁸

⁴³ Cigánek J. Umění detektivky, Praha 1962, s. 124

⁴⁴ viz citace č. 43 s. 125

⁴⁵ viz citace č. 44

⁴⁶ viz citace č. 44

⁴⁷ Čapek, K. O detektivkách. In: Poznámky o tvorbě. Praha 1959, s. 25

⁴⁸ viz citace č. 47 s. 46

“Kritika považuje povídky za jakési drobné a aplikované umění, které se není bráno tak vážně a rozjímavě jako tlustý román. Povídka se pokládá za “drobnou minci” za “malý úkol”. 49

“Na povídky je třeba mnoho nápadů a živých zkušeností; psaní povídek předpokládá jistou vnitřní hojnost v námětech, znalostech i sympatiích; psát povídky znamená mrhání z nadbytku... K psaní povídek je třeba buď šťastné fantazie, neb (a hlavně) důkladné dávky realismu. Literatura, která se realismu štítí, nebude dobře schopna tvořit povídky.”⁵⁰

Poslední citací bychom zakončili toto téma, ve kterém Čapek jakožto autor povídek detailněji vysvětlil dobovou kritiku a objasnil své důvody, proč předpovídal úpadek detektivní prózy.

---

⁴⁹ Čapek, K. O detektivkách. In: Poznámky o tvorbě. Praha 1959, s. 26

⁵⁰ viz citace č. 49 s. 27

3. Karel Čapek a jeho tvorba s důrazem na detektivní povídky

3.1 Bibliografie Karla Čapka

Nejvýznamnější osobnost české meziválečné literatury, žurnalista, prozaik, dramatik, překladatel a kritik Karel Čapek se narodil 9. 1. 1890 v Malých Svatoňovicích u Trutnova “(pokřtěn byl 13. 1. 1890 ve farním kostele v Úpici jako Karel Antonín). Jeho otec MUDr. Antonín Čapek byl báňský a lázeňský lékař, jeho matka Božena Čapková byla dcera mlynáře a pekaře.”⁵¹ Měl dva sourozence, bratra Josefa Čapka, který byl malíř a spisovatel, sestru Helenu, jež “byla autorkou několika próz a vzpomínkové knihy (*Moji bratři*, 1962)”⁵². Karel Čapek studoval na gymnáziu v Hradci Králové a v Brně, maturoval na Akademickém gymnáziu v Praze (filozofii, estetiku, dějiny výtvarných umění, filologii) studia zakončil roku 1915.

Podílel se ideově i organizačně na programovém vystoupení své generace v Almanachu na rok 1914. Po vysokoškolských studiích působil krátce jako vychovatel ve šlechtické rodině Lažanských a dále se živil jako knihovník v knihovně Národního muzea. “Pracoval jako redaktor *Národních listů*, *Lidových novin*, do nichž přispíval svými sloupky, fejetony, komentáře aj.”⁵³

Byl dramaturgem a režisérem Vinohradského divadla. Stal se prvním předsedou československého “*PEN-klubu*”⁵⁴, kde se scházel a přátelil se s řadou světových spisovatelů. Na svých cestách psal cestopisné fejetony, ke kterým přiložil své vlastní kresby “(*Anglické listy*, 1924, *Výlet do Španěl*, 1929, *Obrázky z Holandska*, 1931 aj.)”⁵⁵ Byl si velmi blízký s prezidentem T. G. Masarykem, což dokazují jeho “*Hovory s T. G. Masarykem* (1928)”⁵⁶, pomocí kterých se Čapek snažil vytvořit široce přijímaný obraz prvního československého prezidenta.

Se životem praktickým, lidovým a každodenním spojovala Čapka jak filozofie tak i především novinářská činnost.

⁵¹ Halík M. Karel Čapek. Život a dílo v datech. Praha 1983, s. 13

⁵² Kolektiv autorů pod vedením Menclové V. a Vaňka V. Slovník českých spisovatelů. Praha 2005, s. 113

⁵³ viz citace č. 52

⁵⁴ viz citace č. 52

⁵⁵ viz citace č. 52 s. 114

⁵⁶ viz citace č. 52 s. 114

Čapek rovněž přispíval do *Revue nejmladších*, což byl studentský časopis založený jeho přítelem Emilem Vachkem, který patřil k oblíbeným českým spisovatelům detektivní prózy viz v předchozí kapitole č. 2.5 Detektivní próza a její čeští představitelé.

Uvedme si citaci z Buriánkovy knihy: *Čapkovské variace*, v níž dodává autor, že největší vliv měla na Čapka jeho hronovská babička.

“Ale předtím ještě je třeba znova připomenout, jaké bohatství životních moudrostí, kolik životních příběhů, kolik lidských postav a povah ona uvedla do jeho vědomí. Jak se u ní učil bez romantických iluzí vidět životní realitu, mít trpělivost s jejím těžkým břemenem, uvědomovat si i uplatňovat míru člověčenství.”⁵⁷

Tyto znaky realistického a lidového pohledu na život můžeme nalézt v každém Čapkově díle. Přesuneme se k další kapitole, v níž se budeme zabývat Čapkovou tvorbou.

3.2 Karel Čapek – úvod do díla a jeho tvorba

Čapek byl velmi plodný autor, jeho díla jsou velmi bohatá svým rozsahem i myšlenkou. K hlavním principům Čapkového umění patří účast na životě, míra života a míra člověka. Uvedme si citaci z knihy *Čapkovské variace*, ve které Buriánek popisuje poslání Čapkovy umělecké tvorby.

“Každý jeho román, každé jeho drama i většina jeho drobných próz vznikly jako odpověď na problém, který před autora, ale také před každého člověka i před lidstvo jako celek postavila doba, život. Šlo mu vždy o obranu života, nejednou přímo o jeho záchranu. Život dával Čapkově umělecké tvorbě ne pouze látku, ale smysl a poslání.”⁵⁸

Kdybychom měli spočítat všechna Čapkova díla (povídky, romány, dramata, novely, fejetony, sloupky, stati, cestopisy, tvorbu pro děti – pohádky, filozofická a politická díla, překlady), napočítali bychom zhruba necelých sedmdesát titulů.

Dále uvedeme nejdůležitější díla Karla Čapka. Jeho prvotinou byla práce prozaická *“Zářivé hlubiny (1916), Krakonošova zahrada (1918)”⁵⁹*, další jeho díla byla dramatická: *“Lásky hra osudná (1922)”⁶⁰*, které napsal společně se svým bratrem Josefem. Povídková kniha *“Boží muka (1917)”⁶¹* vznikla ve složité společenské (za války) i osobní (nemoc) situaci.

⁵⁷ Buriánek F. *Čapkovské variace*. Praha 1984, s. 14

⁵⁸ viz citace č. 57, s. 15

⁵⁹ Kolektiv autorů pod vedením Menclové V. a Vaňka V. *Slovník českých spisovatelů*. Praha 2005, s. 114

⁶⁰ viz citace č. 59

⁶¹ viz citace č. 59

V roce 1921 Čapek vydal povídkový soubor *“Trapné povídky”*, poté následovaly utopické prózy *“Továrna na absolutno (1922) a Krakatit (1924)”*⁶² podobně jako pozdější román *“Válka s mloky (1936)”*⁶³.

Čapek se snažit epičností a atraktivností prostředí oslovit i lidového čtenáře. Podobný autorský záměr měl Čapek i v souborech krátkých detektivních povídek *“Povídky z jedné a Povídky z druhé kapsy (1929)”*⁶⁴, které jsou hlavním tématem práce, a budeme se jimi zabývat podrobněji v další kapitole. Čapek byl zaujatý noetickou problematikou, jež později dostala výraz ve volné trilogii *“Hordubal (1933), Povětroň (1934) a Obyčejný život (1934)”*⁶⁵. Snažil se nahlédnout do lidského osudu z různých úhlů.

Čapek byl zaujat psychikou složitého, umělecky zaměřeného jednotlivce, souznícího s dobovou vlnou psychologické prózy, které se promítlo do nedokončeného románu *“Život a dílo skladatele Foltýna (1939)”*⁶⁶, zájem o širší otázky sociální pak do románu *“První parta (1937)”*⁶⁷. První Čapkova hra uvedená na jevišti byla hra *“Loupežník (1920)”*⁶⁸. Především hra *“RUR (1921)”*⁶⁹ si získala světovou pozornost, která měla formu utopicko-fantastického podobenství varující před nebezpečím zmechanizování lidské společnosti. V té době patřilo mezi nadčasové dílo. K dalším Čapkovým hrám, které měly charakter utopický, patřily *“Ze života hmyzu (1922)”*⁷⁰ s bratrem J. Čapkem, *“Věc Makropulos (1922)”*⁷¹ a další. Z druhé poloviny 30. let napsal Čapek hry v alegorické rovině: *“Bílá nemoc (1937), Matka (1938)”*⁷², které reagovaly na situaci ohrožení republiky a demokracie. Čapek psal i pro děti: *“Devatero pohádek a ještě jedna od J. Čapka jako přívazek (1932), Dášenska čili život štěněte (1932).”*⁷³

V práci se prioritně zaměříme na Čapkovy detektivní povídky, vytyčíme některé spojnice mezi jeho románovou, dramatickou a detektivní tvorbou, budeme se věnovat detektivním motivům a poté zanalyzujeme vybrané detektivní povídky.

---

⁶²Kolektiv autorů pod vedením Menclové V. a Vaňka V.: Slovník českých spisovatelů. Praha 2005, s. 114

⁶³viz citace č. 62

⁶⁴viz citace č. 62

⁶⁵viz citace č. 62

⁶⁶viz citace č. 62 s. 115

⁶⁷viz citace č. 62 s. 115

⁶⁸viz citace č. 62 s. 115

⁶⁹viz citace č. 62 s. 115

⁷⁰viz citace č. 62 s. 115

⁷¹viz citace č. 62 s. 115

⁷²viz citace č. 62 s. 115

⁷³viz citace č. 62 s. 115

3.3 Detektivní prvky v kontextu celkové tvorby Karla Čapka

V této kapitole se budeme věnovat styčným bodům, nacházejícím se mezi detektivními povídkami a celkovou tvorbou Karla Čapka. Ve stati *Holmesiana čili o detektivkách* uvádí Čapek že;

*“Kdysi jsem se pokusil o psaní detektivních novel; myslil jsem to docela poctivě, ale nakonec z toho vyšla knížka “Boží muka”. Pohříchu v ní nikdo neviděl detektivky. Patrně se mi to nepovedlo.”*⁷⁴

V První řadě v dílech Karla Čapka uvádí Oldřich Králík, že opravdu mýnil Čapek psát dále detektivky.

*“To by mohlo být koketní gesto, ale Čapek opravdu mýnil své novely jako detektivky, napsal v dopise Neumannovi před prázdninami 1916: “Já ted’ jsem zanechal na čas překládání a píšu detektivky.”*⁷⁵

Pojďme si uvést znaky detektivky na povídku Šlápěj. Povídka pojednává o dvou mužích, kteří našli stopu ve sněhu, filozofují mezi sebou, jak se tam stopa mohla objevit, když odjinud žádné stopy nevedou.

*“Dovolte, kdo šlápl tam, musel zase někudy odejít; ale já tvrdím, že vůbec neodešel, protože neudělal další krok.... Snad ten pták odnesl botu, když ještě sněžilo; nebo ji upustil v letu do čerstvého sněhu a zase ji zvedl. Prostě to nemůže být šlápěj.”*⁷⁶

Z ukázky lze říci, že povídka má v sobě záhadný motiv, jádrem je hádanka a tajemno. Následně uvedeme názornou ukázkou Čapkovy výborné charakteristiky.

*“Byla to opravdu šlápěj. Byl to otisk veliké boty amerického tvaru s velmi širokým podešvem a pěti silnými cvočky na podpatku. Sníh byl čistě a hladce stlačen a nebylo na něm lehkých šlápnutých vložek: tedy šlápěj vznikla teprve, když už dosněžilo.”*⁷⁷

Zde je názorná ukázkou vypravěčovy dedukce, jak se snaží vyřešit tuto záhadu logickým vyjádřením, ale marně, povídka končí velkou chumelicí, kdy pošlapané pole se šlápějí zmizí pod novým sněhem a oba muži se vydávají opačným směrem. Některé prvky detektivní prózy nalezneme i v dalších povídkách například v povídce *Hora*, která začíná obrazem neznámé oběti a končí obrazem druhého neznámého, vražedníka.

---

⁷⁴Čapek, K. *Holmesiana čili o detektivkách*. In: Marsyas. Praha 1971, s. 135

⁷⁵Králík, O. *První řada v díle Karla Čapka*. Ostrava 1972, s. 118

⁷⁶Čapek, K. *Boží muka. Povídka Šlápěj*. Praha 2000, s. 12

⁷⁷viz citace č. 76, s. 13

Oldřich Králík potvrzuje Čapkův úmysl psaní detektivek ve své knize takto:
“Skutečně v povídce *Hora rozvinul Čapek skvělý aparát, tajemství zločinu Neznámého na Neznámém luští tým géniů, filosof Slavík, aparátník Lebeda, umělec Jevíšek, a pomáhá subalterní Pilbauer. Čtenář se mnohdy doví o metodách luštění, o způsobu pronásledování zločince, ale přes všechnu duchaplnost a okázalost vyprávění se nedoví nic jednoznačného ani o jednom, ani o druhém Neznámém.*”⁷⁸

Můžeme konstatovat fakt, že se ve sbírce *Boží muka*, tedy v některých povídkách objevují detektivní motivy a znaky, což dokazuje výše uvedená citace.

Především tato sbírka poukazuje na autorův nesouhlas s válkou, kdy vzniká ve člověku nesmírná úzkost a bolest z válečného ponížení. Válečná léta prožíval Čapek velice citlivě, neboť byl bez pevného zaměstnání a zachvácený panikou domněle neodvratné vlastní smrti. Čapek říká, že válka není žádné východisko, je jen brutálním užitím moci.

Ve fejetonovém románu *Továrna na absolutno* se můžeme setkat s motivem tajemství absolutna, které působí na lidi kolem a jehož vedlejším účinkem je, že se z lidí stávají věřící. Vševědoucí absolutno se vyskytuje jakožto tajemství, kterému se postupně přicházíme na kloub. Níže přiložíme citaci z knihy Oldřicha Králíka, jež pojednává o románu *Továrna na absolutno*.

“V *Továrně na absolutno* jde o lidstvo, autor píše satiru na pošetilosti, kterými je ovládána společnost, posmívá se představitelům sociální moci a násilí.”⁷⁹

Rovněž v noetické novele *Hordubal* nalezneme znaky detektivní prózy. V prvním díle se dozvídáme, že hlavní postava Hordubal se vrací po osmi letech z Ameriky domů, a naivně si myslí, že na něho doma čeká věrná manželka s dcerkou. Ale později bohužel zjistil manželčinu nevěru se správcem Štěpánem. Milenci se domluví, že Hordubala zabijí. V druhém díle se vyšetřuje Hordubalova vražda a právě zde nacházíme detektivní prvky, kdy se autor snaží poskytnout čtenáři jiný pohled na okolnosti zločinu. Ve třetím díle se děj odehrává v soudní síni, kdy má soudce vynést rozsudek o vině milenců.

Zjistilo se totiž, že Hordubal měl zápal plic v nejvyšším stupni, pravá plíce už byla zhnisaná, žlutá jako játra. Nebyl by dožil do rána. Lze konstatovat, že i toto dílo má v sobě charakter detektivky.

⁷⁸ Králík, O. První řada v díle Karla Čapka. Ostrava 1972, s. 118

⁷⁹ viz citace č. 78, s. 73

V díle *Věc Makropulos* nalezneme další společné rysy s detektivní prózou, hned v prvním dějství divadelní hry se setkáme s probíhajícím případem, který má na starosti pan právní zástupce doktor Kolenatý. Zjišťujeme, že tento případ je starý několik generací a jediná Emílie Marty může právníkovi pomoci s objasněním případu prostřednictvím důležitých důkazů, neboť ona jediná ze všech postav se dožila 337 let (vypitím elixíru mládí).

Také v románu *Krakatit* se objevují detektivní prvky například Prokopovo snaživé hledání Tomeše, aby ho zastavil při výrobě silné výbušniny jménem Krakatit. Děj je velmi napínavý a zajímavý. Podobně i v detektivkách nalézáme pasáže, kdy detektivové hledají zločince a vrahy za pomoci nějakých stop. Narozdíl od *Krakatitu*, kde vše končí špatně (Tomeš úspěšně vyrobí Krakatit a způsobí výbuch), se v detektivkách setkáváme spíše s dobrým koncem.

V závěrečném shrnutí můžeme říci, že jestliže bylo naším cílem najít znaky detektivky v Čapkově románové a dramatické tvorbě, byl tento cíl naplněn. Nalezli jsme více titulů, v nichž se detektivní prvky nacházejí, z čehož vyplývá, že Čapek měl celkově velmi blízko k detektivní próze.

4. Povídky z jedné a z druhé kapsy (1929)

Jan Cigánek ve své knize *Umění detektivky* uvádí charakteristiku *Povídek z jedné a z druhé kapsy* takto: “*mistrné detektivní miniatury, které pronikly i do světové literatury.*”⁸⁰

František Burian v *Čapkovských variacích* uvedl, že “*Detektivní povídky, vydané s tituly Povídky z jedné a Povídky z druhé kapsy, nejsou jen pestrým kaleidoskopem kriminálních případů a odhalování zločinů a jejich pachatelů, ale jsou hlavně opakovaným dokladem, jak lidský rozum, podporovaný zkušeností, dokáže rozmotat i tu nejspletitější záhadu. Tedy motiv poznávání! Opět poznávací schopnost intelektu!*”⁸¹

Z citace se již dozvídáme, že Čapkovy povídky splňují nejen charakter detektivních, kriminálních případů, ale že hlavním posláním autora bylo zaměření se na lidský rozum.

Povídky vznikly v roce 1929. Tehdy byly odmítnuty převážnou většinou soudobé kritiky, avšak dodnes patří k nejčtenějším Čapkovým dílům, které čerpalo z reálií Čapkovy současnosti a dokládají jeho bohaté vyprávěčské a charakterizační umění. Autor si zde kladl především obecné otázky o možnostech poznání, provinění a trestu, vyplývajících problémů justice.

Čapek uvádí ve svých *Poznámkách o tvorbě*, že jeho “*první autorský zájem o detektivky vycházel z problémů noetických, jak se poznává a objevuje skutečnost.*”⁸² Z toho vyplývá, že *Povídky z jedné kapsy* jsou tedy povídky noetické a hlavním posláním bylo pro autora odhalit skutečnost a spravedlivě potrestat hříšníky. Dále uvádí Čapek důvod, proč se začal zabývat světem zločinu.

“*Jakmile jsem se začal zabývat světem zločinu, zaujal mě proti mé vůli problém spravedlnosti. Asi v polovici mé knihy najdete ten přelom. Místo otázky, jak se poznává, převládá otázka, jak trestat. Povídky z jedné kapsy jsou tedy povídky noetické a justiční. Justiční povídky jsou, myslím, o něco lepší.*”⁸³

V *Povídkách z druhé kapsy* Čapka upoutal motiv literární, neboť jeho cílem bylo poukázat na: “*problém kolokviální řeči: Chtěl jsem zkusit nosnost jazyka mluveného, který by vyjádřil všechny odstíny.... Byly to nahromaděné zkušenosti, s kterými jsem musil jednou ven. V těch dvou knihách je daleko víc reálného, co se skutečně stalo, než si kdo myslí.*”⁸⁴

---

⁸⁰ Cigánek J. *Umění detektivky*. Praha 1962, s. 253

⁸¹ Buriánek F. *Čapkovské variace*. Praha 1984, s. 26

⁸² Čapek, K. *O detektivkách*. In: *Poznámky o tvorbě*. Praha 1959, s. 77

⁸³ viz. citace č. 82

⁸⁴ viz citace č. 82, s. 78

4.1 K typu Čapkových detektivních povídek

V této kapitole se zaměříme na typ Čapkových detektivních povídek. Jan Cigánek popisuje Čapkovy povídky takto: *“Jeho povídky se podobají více meditacím, neboť nejsou komponovány na postavě detektiva, policajta, zloděje ap., ale na skryté a hlavolamově pojaté myšlence o denním, všedním životě.”*⁸⁵

Čapek se inspiroval Chesteronem a Poem. Aplikoval a rozvíjel jejich poučení. Dále Cigánek doplňuje charakterizaci Čapkových povídek takto: *“Čapkovy detektivní povídky nejsou jen logickou eskamontáží, i když zpravidla obsahují citlivě motivovanou logickou záhadu. Čapek pomocí logiky, úsudku i pozorování odhaluje pod povrchem všedního života poezii tajemství, aby na druhé straně ukázal, že právě za tajemstvím se skrývá všednost každodenního života. Čapkova detektivní škola se latentně uplatňuje i v celé ostatní tvorbě, zejména ve fabulaci jeho románů.”*⁸⁶

Čapkovy povídky nejsou detektivkami v klasickém slova smyslu, neboť Čapek *“využil techniky detektivní zápletky na malé ploše s maximálním úspěchem při zobrazení obyčejných denních příhod, poklesů, a rozvinul kolem těchto námětů celou filosofii malého českého člověka.”*⁸⁷

Charakteristiku Čapkových povídek nalezneme i u zahraničních autorů, kteří o něm napsali knihu, například americký spisovatel William E. Harkins popisuje Čapkovy povídky takto:

*Often described as “detective” stories, only a few of them follow the traditional form od detective fiction closely. Some might better be described as “police tales,” since they employ professional policemen rather than the amateur investigators so popular in detective fiction..... There are even a few stories in which crime is not the subject; these were presumably included by the author to fill out the volumes.”*⁸⁸

Z citace se dozvídáme, že celý soubor Povídek není stavěn pouze na detektivních povídkách v klasickém slova smyslu, ale některé povídky můžeme charakterizovat jako policejní a justiční. Většina povídek se odehrává za obvykle běžných situací buď ve vesničkách, nebo v dalších městech.

---

⁸⁵Cigánek J. Umění detektivky, Praha 1962, s. 119

⁸⁶viz citace č. 85

⁸⁷viz citace č. 85

⁸⁸Harkins W.E. Karel Čapek, New York and London 1962, s. 119

4.2. Čapkova inspirace k tvorbě Povídek z jedné a z druhé kapsy

V této podkapitole se budeme věnovat autorově inspiraci a pramenům, ze kterých čerpal k tvorbě *Povídek z jedné a z druhé kapsy*. V Harkinsonově knize o Čapkovi se dočteme, že Čapek byl inspirován k tvorbě těchto Povídek hlavně svými novinovými příspěvky. Totéž i sám autor vyzdvihl ve svých *Poznámkách o tvorbě*, uvedeme si citaci níže:

“Materiálu bylo dost a byl nashromážděn během dvaceti let novinářské praxe. Tož mi stačilo psát každý den jednu povídku... Pak jsem je dal dohromady a nadepsal je Povídky z jedné kapsy a Povídky z druhé kapsy. Chtěl jsem je nazvat Povídkami nahlas, poněvadž jsem – chtěje docílit svěžesti slova – čítal je nahlas a současně korigoval. Ale rozmyslel jsem si to... Příběhy a detaily? To mám z novin od lidí, kteří tam byli. Mnohdy mně zajímavý případ upozornil kolega Gel, který má dobré nápady, ale také je to výsledek mé dlouhé, novinářské praxe.”⁸⁹

Čapek dále uvádí, že Povídky se opírají o skutečnosti, které se reálně staly. Například k historce z Podkarpatské Rusi, která se stala na Slovensku a Čapek ji přeložil sám uvádí, že může sám potvrdit reálnost tamních poměrů, neboť jsou skutečně takové, jaké je popsal v povídce.

4.3 Vnitřní a vnější výstavba vybraných povídek a jazyková analýza děl

Nadpis této podkapitoly napovídá, jakým tématem se budeme především zabývat tj. detektivními povídkami Karla Čapka. Na názorných ukázkách popíšeme kriminální motivy, znaky detektivní prózy a její kompozici. Dále se budeme věnovat vnitřní a vnější výstavbě vybraných povídek, poté se zaměříme na podrobnou analýzu jazykových prostředků, které autor v díle hojně využívá.

Z hlediska kompozice si můžeme všimnout, že se celý soubor povídek dělí na dvě samostatné části tedy na Povídky z jedné kapsy a Povídky z druhé kapsy. V každé části Povídek nalezneme 24 různě krátkých detektivních příběhů.

Jak už jsme v minulé kapitole zmiňovali, celý soubor povídek se neskládá jen z detektivních a kriminálních povídek, nýbrž jsou zde zařazeny i justiční povídky. Autor zde přikládá i každodenní povídky, náhodné případy apod.

Začneme ukázkami z Povídek z jedné kapsy a z druhé kapsy. Z knihy vybereme nejdříve povídky s kriminálním motivem.

---

⁸⁹Čapek, K. O detektivkách. In: Poznámky o tvorbě. Praha 1959, s. 78

4.3.1 Povídky z jedné kapsy a z druhé kapsy

Básník

Policejní koncipient Dr. Mejzlík vyšetřuje případ, ve kterém se ve čtyři hodiny ráno stala autonehoda, kdy auto přešlo opilou stařenu a z místa nehody hned ujelo. Nehoda se stala v Žitné ulici v Praze. Nikdo ze svědků si nestačil všimnout auta, které nebohou ženu (Boženu Macháčkovou) přešlo až na Jaroslava Nerada básníka, který o nehodě napsal úryvek básně.

*“Marš tmavých domů ráz dva zastavit stát
úsvit mandolínu hrá
proč dívka proč se červenáš
pojedeme vozem 120 HP na konec světa
nebo do Singapore
zastavte zastavte vůz letí
naše veliká láska v prachu leží
dívka zlomený květ
labutí šije ňadra buben a činely
proč tolik pláču.”⁹⁰*

Pointu a vyřešení případu udává tato sloka: *labutí šije ňadra buben a činely*.⁹¹ Vysvětleme si následně význam této věty, dle básnickovy vysvětlivky; labutí šije, představuje vizuálně číslici dvě, ňadra – číslice tři a poslední buben a činely – číslici pět. Když dáme všechny číslice dohromady, shledáváme číslo 235, což označuje číslo auta, které přešlo paní Boženu Macháčkovou. Lze říci, že si místo číslic básník zapamatoval věci, které mu tyto číslice vizuálně připomínají. Nicméně básník celý případ vyřešil, neboť za pomoci jeho představivosti a dobré paměti, dopadli pachatele, který zapříčinil nehodu.

Autor humorně pojal tuto povídku a přiřadil roli detektiva postavě básníka, který pomohl celý případ vyřešit.

---

⁹⁰ Čapek K. Povídky z jedné a z druhé kapsy, Praha 1993, s. 71

⁹¹ viz citace č. 90

Mezi detektivem a básníkem je jakýsi protiklad charakteru, který nám přiblíží názorná ukázka:

“Já v tom (úryvku básně) jaksi nemohu poznat, že dne 15. července ve čtyři hodiny ráno v Žitné ulici přejelo auto číslo to a to šedesátiletou opilou žebračku Boženu Macháčkovou; raněná byla odvezena do Všeobecné nemocnice a zápasí se smrtí. O těchto faktech se vaše báseň, pane, pokud jsem zpozoroval, nezmiňuje.”

“To je surová skutečnost, pane,” děl básník mna si nos. “Ale báseň je vnitřní skutečnost. Báseň, to jsou volné, surreální představy, které skutečnost vyvolá v podvědomí básníka, víte? Takové ty zrakové a sluchové asociace. A těm se má čtenář poddat. “Prosím vás,” vybuchl dr. Mejzlík.”⁹²

Lze tedy konstatovat fakt, že dr. Mejzlík je realista, který vidí danou skutečnost, takovou jaká doopravdy je a na druhou stranu pan básník je názorným protikladem, neboť on surovou skutečnost sice také vidí, ale dokáže si ji představit za pomoci svých básnických dovedností méně surovou, aniž by použil ve své básni jakákoli negativně expresivní slova. Autor zde poukazuje na odlišné myšlení lidí, kteří se nachází v různém prostředí, jenž ovlivňuje jejich chování a myšlení.

Dále si všimněme motivu kriminálního, kdy se střetává zločin se spravedlností, motiv náhody, v němž figuruje básník, poněvadž kdyby nebylo jeho básně, zřejmě by policisté nikdy viníka autonehody nedopadli. Zajímavostí je, že se na konci povídky nedozvíme, zda přejetá žena paní Božena Macháčková podlehla zranění či nikoliv. Autor nechal otevřený konec, v němž si čtenář může domyslet konec příběhu dle vlastní představivosti.

Vypravěč v povídce vystupuje v Er- formě, plní funkci zobrazovací. Větší část povídky zaujímají dialogy, v nichž se občas vyskytuje hovorový jazyk. Lze postřehnout, že samotná událost je posouvána do popředí dění a také je předně hlavním předmětem vypravování.

Případy pana Janíka

Další povídka s kriminálním motivem se pojí s postavou pana Janíka, šéfa firmy *“Janík a Holeček, velkoobchod s papírem a celulózou.”*⁹³ V úvodu se dá se říci, že pan Janík byl jakýsi “magnet” na případy, neboť tato povídka má čtyři případy a všechny jsou spojeny s ním. První případ se týká hledání mrtvoly Růženy Regnerové, kterou úmyslně zabil její ženich Jindřich Bašta, který ji polil petrolejem, poté spálil a zahrabal v lese.

---

⁹²Čapek K. Povídky z jedné a z druhé kapsy, Praha 1993, s. 72

⁹³ viz citace č. 92, s. 74

Baštu usvědčili ze spáchání trestného činu, ale Růženino tělo nebo kosti nemohl nikdo nalézt. Devět dní četníci chodili po lesích, kde je Bašta vodil a ukazoval jim místa, kde by měli kopat, ale nikde nic. Bylo zřejmé, že je Bašta svádí ze správné stopy, aby si získal čas.

Pan Janík se znal velmi dobře s četníky a ti mu umožnili možnost s nimi chodit po lesích. Četníci byli za pana Janíka rádi, neboť s sebou nosil krabičky se sardinkami, salám, koňak a další dobroty, což přišlo velmi vhod.

Devátého dne se pan Janík naštvál a řekl, že s nimi už vícekrát nepůjde, protože je to jenom ztráta času. Avšak když pan Janík zahlédl Baštu, jak se zhroutil na zem a začal se třást křečovitými záchvěvy, ihned si k němu klekl a *“podal mu do ruky housku se šunkou a řekl lítostivě: Koukejte se, pane Bašto – no tak, pane Bašto, slyšíte?”*⁹⁴ Baštovi vyhrkly slzy a hned odpověděl panu Janíkovi, že to místo najde.

Hodinu poté stál Bašta nad jámou, ze které vyčuhoval kus lidské kosti, tedy nad místem činu, kde zahrabal nebožku Růženu. Důvodem proč Bašta tolik polevil, poté co mu pan Janík pomohl, je to, že si Bašta velmi potrpěl na čest a zdvořilost.

*“To,” pravil hrdina, dne skromně se zardívaje, “to bylo jen tak, víte? Já, víte, říkám každému “pane”. Totiž mně ho bylo líto, toho pana Bašty a tak jsem mu dal housku. “Instinkt,” prohlásil strážmistr Trnka. “Tomu já říkám čuch a psychologie. Na zdraví, pane Janík! Vás je škoda, vy byste měl jít k nám.”*⁹⁵

V prvním případě se snažil autor poukázat na to, že i zločinec si potrpí na čest a zdvořilost. Stačí jednoduché zdvořilé slovíčko a viník ihned poleví. Autor touto povídkou chtěl vyzdvihnout, jak může být psychologická metoda v detektivní próze důležitá a užitečná. Taktéž Čapek poukazuje na to, jak pan Janík využívá svůj instinkt k objevování nebezpečných dobrodružství. Harkins uvádí ve své knize, že typický znak použití instinktu v povídkách využívá i anglický spisovatel detektivek Chesterton a to ve své knize *Povídky otce Browna*. Mezi další jejich společné znaky detektivek patří velký důraz na morálku.

Způsobem vyprávění je v Er- formě, v níž má vypravěč objektivní pohled na příběh, není tedy citově vázán k dění. Vyskytuje se tu mnoho dialogů. Z hlediska jazykového rozboru si můžeme všimnout, že se v dialozích vyskytují hovorová slova např. *“čuch”*⁹⁶, dále se v textu objevují zastaralé výrazy: *“strážmistr, zardívaje”*⁹⁷.

---

⁹⁴ Čapek K. Povídky z jedné a z druhé kapsy, Praha 1993, s. 75

⁹⁵ viz citace č. 94, s. 76

⁹⁶ viz citace č. 94, s. 76

⁹⁷ viz citace č. 94, s. 76

Celkově je jazyk velmi srozumitelný a živý, autor má výbornou charakterizační schopnost, kdy na základě bohaté slovní zásoby dokáže popsat postavu do detailu.

Další případ se týkal náhodného nalezení padělaných bankovek. Stalo se to, když jel pan Janík nočním vlakem do Bratislavy a omylem ve spěchu sebral svému spolujezdci jeho brašnu. V brašně našel šedesát nových československých pětisetkorun se stejnými sériovými čísly, načež zavolal ihned policii a ta začala pátrat po pachateli. V povídce nacházíme humorné momenty, například pasáž, kdy si pan Janík vzpomněl na jedinou věc, a to na fakt, že jeho spolujezdec měl nápadně chlupaté nohy. Přesto pachatele policisté úspěšně dopadli a vše skončilo dobře.

V povídce nalezneme motiv náhody, nebýt pana Janíka, zřejmě by se policisté ani nedozvěděli o padělaných bankovkách. Způsob vyprávění je velmi obdobný jako v předchozím případě. Oproti předchozí povídce můžeme konstatovat menší výskyt dialogů, vypravěč používá výhradně jen spisovný jazyk. V dialozích se místy objevují i hovorová slova.

Nyní popíšeme třetí případ, který se týkal také pana Janíka. Pár měsíců měl pan Janík večerní schůzku se svým obchodním přítelem. Po večeři vyšel z hotelu, zavolal na sklepníka, ať mu nechá zavolat auto a po chvíli, když auto přijelo, si do něho pan Janík vlezl. Mezitím pan Janík usnul, takže následně ani zdaleka nevěděl, kam ho auto dopravilo. Auto se zastavilo a poté šofér otevřel dveře panu Janíkovi, aby si vystoupil. Pan Janík nevěděl, kde se nachází, ale pomalu se dopotácel po schodech nahoru. Pomalu otevřel dveře a udiveně zíral na skupinku lidí, z nichž poznal pět nebo šest pánů, kteří pocházeli z bohatších vrstev, o nichž se proslýchalo, že mají zvláštní politické zájmy.

Muži ihned vytlačili pana Janíka ze dveří a vyptávali se, co tu proboha dělá. Pan Janík lišácky hrál svoji opilost, neboť věděl, že se za těmi dveřmi odehrává nekalá činnost. A ze stejného důvodu cestou domů po očku sledoval, kudy ho šofér odvezl domů.

Druhý den pan Janík zvedl telefon a zavolal na policejní prezídium, aby jim povyprávěl o svém nočním dobrodružství. Posléze se pan Janík dostavil na policejní stanici a sdělil strážníkům všechny informace, které si stihl v ten večer zapamatovat.

“Pane Janíku,” pravil konečně “především vás musím prosit: nikomu o tom ani slova. Státní důvody, rozumíte?”⁹⁸

---

⁹⁸ Čapek K. Povídky z jedné a z druhé kapsy, Praha 1993, s. 79

“Pane Janíku,” pravil náhle zavalitý muž, “já vám nechci lichotit, ale my vás potřebujeme. Vy máte takové štěstí – Ono se řekne metoda; ale detektiv, který nemá docela pitomou kliku, není k ničemu. My potřebujeme lidi, kteří mají štěstí. ...”⁹⁹

Víte co, pojd’te k nám.” A co můj obchod?” zašeptal pan Janík zdrceně. “ten povede váš společník; vás s tím vaším darem je na to škoda. Tak co?”¹⁰⁰

Nato pan Janík odpověděl zavalitému muži, že si vše ještě jednou promyslí a poté přijde. Po necelém týdnu se pan Janík znovu ohlásil na policejní stanici a sdělil jim nešťastnou událost, která se mu stala. Pana Janíka totiž za celých pět let okrádal jeho společník a on o ničem nevěděl. Zajímavostí je to, že místo, aby byl pan Janík ze společníkova okrádání zkleslý a smutný, byl za to dokonce rád, neboť nemusel přecházet k policii.

“Já idiot! Nu, tak řekněte sám pane, jaký bych já byl detektiv? Chválabohu!.... Já už měl takový strach! Ježíšmarjá, to jsem rád, že z toho nic nebude! Tak, a teď jsem z toho venku, že? Děkuju mnohokrát.”¹⁰¹

Autor povídky zakončil velmi humorně a až překvapivě, neboť by takový zvrat žádný čtenář nikdy neočekával. V povídce o nočním dobrodružství pana Janíka lze určit jasnou autorovu narážku na bohatou společnost, která se pokouší prorazit do politické sféry.

Dále můžeme konstatovat fakt, že autor nechal otevřený konec jak v povídce o Janíkově nočním dobrodružství tak i v závěrečné povídce, kde zřejmě nechává čtenáře, aby zapojili svoji představivost a domysleli si konec povídek podle jejich představy.

V dialozích se setkáme s hovorovými slovy, neboť autorovým cílem bylo vytvořit jakousi iluzi ústního projevu.

Případ Selvinův

“Starý mistr Leonard Unden, veliký básník, “laureát Nobelovy ceny”¹⁰² mluví o svém největším úspěchu. Jednoho dne k němu přišla bělovlasá, drobounká paní v černých šatech, která ho prosila, aby zachránil jejího dvaadvacetiletého syna Franka Selvina. Frank byl odsouzen doživotně do těžkého žaláře, neboť v loupežném úmyslu zavraždil tetu Sofii, ale před soudem se nikdy nepřiznal.

---

⁹⁹ Čapek K. Povídky z jedné a z druhé kapsy, Praha 1993, s. 72

¹⁰⁰ viz citace č. 99

¹⁰¹ viz citace č. 99

¹⁰² viz citace č. 99, s. 98

Nyní si přibližme případ. Jedné noci slyšela služka tety Sofie, paní Anna Solarová, že někdo u slečny Sofie chodí po pokoji. Šla se tedy podívat, pročpak je slečna ještě vzhůru, a když vcházela do ložnice, viděla otevřené okno a nějakou mužskou postavu mizející z okna do zahrady. Začala intenzivně křičet, a když přišli sousedé s baterkami, našli na zemi mrtvou slečnu Sofii. Zjistilo se, že byla uškrcena ručníkem, neboť ho našli na místě činu, uvázaný okolo jejího krku.

Služka vypověděla, že v té tmě poznala mladého pana Franka Selvina. Na základě její výpovědi ihned druhý den pana Franka zatkli a zjistilo se i to, že má Frank nějaké dluhy. Kvůli svým dluhům prý Frank přišel před pár dny za svoji tetou Sofii s prosbou o půjčení pár stovek, avšak se o tetě vědělo, že je velmi lakomá a nic mu nepůjčila.

Jedenáct hlasů rozhodlo, že je Frank Selvin vinen ze spáchání trestného činu a to vraždy. Po rozsudku se rozhodl mistr Uden celý případ vyřešit sám, neboť věřil, že pan Selvin tetu Sofii nezabil.

O celém případě se později začalo mluvit i ve světovém tisku, mistr Uden řečnil lidem v hospodách a zástupcům celého světa na světových kongresech. Sedm let vedl tento dlouhý spor.

Sedmého roku umřela korunní svědkyně Anna Solarová. Na své smrtelné loži se svěřila a s nářkem přiznala, že jí tíhne svědomí z toho, že tehdy u soudu křivě přísahala, protože nedokáže popravdě určit, jestli byl ten zločinec v okně Frank Selvin. Poté stanul Frank znova před porotu a ta rozhodla dvanácti hlasy o jeho nevině.

Jednou za mistrem přišel Frank a chtěl mu osobně poděkovat za všechno, co pro něj udělal a po chvíli se přiznal, že svoji tetu Sofii zavraždil, a také že měl právo zapírat a proto toho využil. Mistr byl touto věcí velmi zdrcen a Franka už nikdy nechtěl vidět.

“Za tři neděle mě zastavil na ulici; trochu opilý. Nemohl jsem se ho zbavit.... Prý jsem mu to pokazil; kdybych prý nebyl tak o jeho případu psal, byl by odvolací soud přál sluchu zmatečné stížnosti jeho advokáta, a on pan Selvin, by nemusel sedm let nevině sedět; abych tedy prý vzal aspoň zřetel na jeho stísněné postavení, které zavinil tím, že jsem se vložil do jeho procesu – Zkrátka musel jsem mu strčit nějakou stovku.”¹⁰³

Od té doby se u mistra ukazoval pan Selvin spíše v kratších přestávkách a pokaždé si sedl do křesla a trpěl výčitkami svědomí za to, že tu ženu zavraždil. Mistrovi říkal, že se jde nechat udat, ale pro mistra by to byla světová ostuda. A proto se mistr rozhodl Selvinovi koupit lístek do Ameriky, a zda tam došel v pořádku či ne, to nikdo doteď neví.

---

¹⁰³ Čapek K. Povídky z jedné a z druhé kapsy, Praha 1993, s. 104

Motivem zločinu v povídce je vražda paní Sofie, kterou zapříčinil Frank Selvin. Franka aktivně obhajoval pan básník Uden, který byl přesvědčen o jeho nevině.

Na konci příběhu se dozvídáme otřesnou pravdu o tom, že pan básník zbytečně celých sedm let hájil zločince, který od začátku popíral svoji vinu. K jeho smůle ho začal Frank dokonce i vydírat a požadovat po něm peníze. Jde vskutku o velmi smutný příběh, ale zase na druhou stranu z něj plyne ponaučení, že by člověk neměl jednoduše někomu věřit každé slovo, nejdříve by si měl ujasnit a ověřit fakta, zda jsou pravdivá či nikoliv a poté vyvodit závěr a jednat.

Autor v povídce použil způsob vyprávění v Ich- formě, v němž básník zaujímá postavení hlavního vypravěče, který je citově vázán k danému příběhu. Oproti předchozím povídkám se zde nachází menší výskyt dialogů. V textu nalezneme odborné termíny z právní praxe např. advokát ex offo*, korunní svědkyně, demagogie plaidoyer*, zmateční stížnost, rekursy*, vyšší instance*, apod.

Kupón

Jednoho teplého srpnového večera si šli Minka s Pepou sednout ke stolu na Střeleckém ostrově. Všechny stoly byly zaplněné až na jeden, u kterého seděl starší pán s knírem. Minka s Pepou si k němu přisedli a po chvíli začala Minka vytahovat z kabelky pudřenku a přitom jí vypadl kupón z kabelky. Zmuchlaný lístek byl z obchodu, kde si kupovala punčochy, v té chvíli se pán s knírem sehnul a zvedl ho. Minka poděkovala a starý pán se představil jako pan Souček od policie.

Řekl jí, že nikdy nemůže vědět, k čemu se lístek může hodit, a že může posloužit například jako stopa. Začal jí vyprávět policejní případ, kdy našli mezi Roztyly a Krčí v obilí ženskou mrtvolu. Zjistilo se, že žena byla uškrcená provazem a ležela tam dva měsíce, tedy ve stádiu rozkladu. V tomto stavu se špatně identifikovala její totožnost, ale naštěstí u ní našli lístek z tramvaje číslo sedm a kupón z obchodu s porcelánem na pětapadesát korun.

Pan Souček pokračoval ve vyprávění, podle něhož prvně začali pátrat u trati, kde jezdila tramvaj číslo sedm, ale na druhou stranu věděli, že tato tramvaj jezdila zrovna přes celou Prahu, takže tato stopa jim nebyla nijak nápomocná. Další stopa byl kupón, šli do toho obchodu a optali se, jaké zboží mělo takovou cenu. Zjistilo se, že to byla anglická čajová konvice speciálně pro jednu osobu.

---

* ex offo advokát – soudem přidělený obhájce

* demagogie plaidoyer – zjednodušené argumenty závěrečné řeči obhájce

* rekurs – stížnost, odvolání

* instance – příslušný orgán, stupeň řízení

Pan doktor si ji koupil a pokračoval v konstatování, že dejme tomu to byla služka (dedukce podle jejích šatů), která neustále něco rozbíjí a napotřetí, když se jí to přihodí, musí to bohužel jít koupit ze svého. Zřejmě sloužila osamělé osobě, která byla bohatá, neboť si mohla v té době dovolit koupit takto drahou čajovou dózu.

Nákupní kupón si služka schovávala asi proto, že jí to jednou paní nahradí. Poté se vyeliminovaly úseky kolem tramvaje číslo sedm, kde většinou bydlí chudí lidé a pátrání se předně soustředilo na čtvrť mezi Hradčany a Dejvicemi, kde slečny pijí čaj z anglické konvičky na své zahrádce. Pan Souček vzal konvičku a šel se ptát do každého domku se zahrádkou. V sedmatřicátém domku mu řekla služka, že zrovna tuhle konvičku má slečna, která bydlí u její paní. Zjistilo se, že paní domácí byla vdova po generálovi a nechávala pronajímat dva pokoje slečnám, a jedna z nich, slečna Jakoubková, která byla profesorkou angličtiny, měla právě takovou konvici na čaj. Také se pan Souček dozvěděl, že před pár měsíci od nich odešla jedna služka, která rozbila slečně konvičku a musela ji koupit ze svého. Zjistili její totožnost a také fakt, že měla mládence Frantu, který jí oloupil o pár stovek a poté ji uškrtil.

“Takové dva nicotné papírky - a přece jsme chudáka Mařku pomstili. Já říkám, nic, nic nemá člověk zahodit; i ta nejzbytečnější věc může být stopa nebo svědectví. Pane, člověk ani neví, co má v kapse důležitého.”¹⁰⁴

Tato povídka je vzorovým příkladem postupu policistů při řešení případu vraždy, autor krásně vysvětlil každý malý krůček k úspěšnému vyřešení případu a na závěr se i snažil sdělit a vyjasnit celou pointu povídky. Motivem vraždy je v povídce loupež, náhodu můžeme konstatovat jako nalezení stop, které dopomohly detektivovi k úspěšnému vyřešení případu. Čapek použil způsob vyprávění v Er- formě, v němž postavy mezi sebou komunikují prostřednictvím dialogů a vypravěč podrobně popisuje situaci z objektivního hlediska.

Oplatkův konec

Ve tři hodiny ráno zavolali strážníka Krejčíka, aby zašel do krámu v Neklanově ulici, číslo popisné sedmnáct. Strážník zazvonil na domovníka a v tu ránu z krámu vyběhl člověk ve vzdálenosti půl metru od něho, zazněl výstřel a strážník již ležel na zemi, drže se za břicho. V Jeronýmově ulici hlídal strážník Bartoš, který uslyšel výstřel a ihned se dal tím směrem. Na rohu Neklanovy ulice vrazil do běžícího člověka, ale než se stačil ze všeho vzpamatovat, zazněla rána a strážník Bartoš padal na zem.

---

¹⁰⁴ Čapek K. Povídky z jedné a z druhé kapsy, Praha 1993, s. 120

Celá ulice se probudila pronikavým zvukem policejních píšťalek a posléze umřel strážník Bartoš a Krejčík umíral.

Druhý den se nepřetržitě vyslýchalo na dvacet podezřelých, až k večeru se dozvěděli, že Oplatka zabil dva strážníky. Poté ihned zatkli Valtu, Oplatkovu milenkou a tři mládence z Oplatkovy party, ale nikdo jim nebyl schopný říct, kde se Oplatka momentálně nachází.

Každý strážník šel na svou pěst hledat Oplatku, bylo o něm známo, že je to zelený "skrček" s tenkým krkem. Kromě toho se vědělo, že další Oplatkova oběť byl pan strážník Vrzal, kterého Oplatka střelil do břicha a dal se na útěk. Policisté poblíž uslyšeli výstřel a ihned se dali tím směrem, uviděli strážníka Vrzala ležícího na zemi, popadajíc se za břicho. Pár mužů pak běžela za mizející mužskou postavou a hned na to za Riegrovými sady padlo pár výstřelů.

*"K jedné hodině třeskl výstřel za Olšanským rybníkem; kdosi běžící střelil po mládenci, který se vracel od svého děvčete z Vackova, ale netrefil ho...."*¹⁰⁵

*"Na šedesát mužů v přilbách i v buřinkách se vracelo od Židovských pecí, promoklí a bezmocně rozlícení, že jim bylo až do breku. Hergot, není-li tohle k vzteku! Tři lidi od policie ten lump oddělal, Bratoše, Krejčíka a Vrzala, a teď běží přímo do rukou četníkům!"*¹⁰⁶

Večer se vydal četník Mrázek z Čerčan, kde šel na nákup, neměl u sebe zbraň a cestou si pískal. Po chvíli uviděl před sebou menšího človíčka, ale ten človíček zastavil, jako by váhal a v tu ránu četník Mrázek viděl záblesk světla a svalil se na zem.

V té noci se stala další nepříjemná věc, kdy pan votický strážmistr Závada prohledával noční vlak od Benešova. Po chvíli když obcházel vagóny, v tom nedaleko od něj vyskočil mládenec s kloboukem, zazněl výstřel, a dřív než stihl strážmistr vytasit svoji zbraň, byla mužská postava pryč.

Od těchto nešťastných incidentů se vesnice zavřely a s obavami o život se všichni obyvatelé zdržovali jen ve svých domech. Přednosta stanice nahlásil příjezd třiceti železničářů, neboť přijeli na pomoc chytit lotra Oplatku, kvůli Hrůzovi, protože to byl jejich člověk a chtěli ho pomstít. Četníci, strážníci, hajní, železničáři se skupili a začali prohledávat celý les.

*"K půlnoci někdo v té tmě někdo zařval "Stůj!" a vystřelil; v ten okamžik se to semlelo tak nějak divně, padlo zmateně asi třicet ran z pušek, všichni se rozběhli v tu stranu; ale v tom zase jiní křičeli "Zpátky! Nikdo ani krok!" .....*¹⁰⁷

---

¹⁰⁵ Čapek K. Povídky z jedné a z druhé kapsy, Praha 1993, s. 122

¹⁰⁶ viz citace č. 105

¹⁰⁷ viz citace č. 105, s. 126

“Pak se vynořila z křoví široká záda četníka něco vlekoucího, nějaké schoulené tělo, jehož nohy nesl hajný mrožím knírem. Tohle tedy byl Oplatka; ta hubená ruka, čouhající z rukávu, ta drobná, zelená, deštěm oslzlá tvář na tenkém krčku.... Hele, tady má vstřel v zádech, tady malou ránu za odstávajícím uchem, a tady zas... Čtyři, pět, sedm jich dostal!”¹⁰⁸

Konečně dostali darebáka Oplatku, který postřelil tolik strážníků a četníků. Závěrem lze dodat, že povídka je příkladem kriminálního případu sériového vraha, jenž způsobil veliké ztráty na nevinných lidských životech a na obyvatelstvu obce. Příběh je velmi zajímavý svojí dynamičností, jelikož se každou chvílí střílí po policistech a ti posléze padají jako “mouchy”.

Všimněme si i nápadných a neobvyklých jmen, kterými pojmenoval Čapek postavy v příběhu, např. Oplatka, strážník Lebeda, strážník Vrzal, děda Hruša, kapitán Honzátko. Vypravěč v povídce vystupuje v Er- formě, na rozdíl od předchozích povídek používá místy hovorová slova.

Výše uvedená ukázka názorně dokládá Čapkovu výjimečnou schopnost charakterizace postavy.

Poslední soud

Stíhaný vrah Kugler měl velkou pověst u četníků a strážníků, neboť prohlásil, že ho živého nikdy nezatkou. Taktéž se i stalo, jeho devátý vražedný kousek spočíval v tom, že střílel četníka, ve chvíli když ho chtěl zadržet. *“Četníka sice skolil, ale sám dostal sedm kulí, z nichž tři byly naprosto smrtelné. Tím zdánlivě unikl pozemské spravedlnosti.”¹⁰⁹*

Po Kuglerově rychlé smrti nadešel jeho Poslední soud v nebi, kde ho měl soudit Senát. Čapek popisuje soudní síň v nebi následně:

“Soudní síň byla zařízena prostě, tak jako na zemi; z důvodů, jež záhy nahlídnete, scházel tam kříž, u kterého přísahají svědkové. Soudcové byli tři, vesměs staří, zasloužili radové přísných a omrzelých tváří.”¹¹⁰

Začaly formality (představení obviněného) a poté si soud nechal přivést svědka. Kdo pak byl tím důležitým svědkem? To napoví následující úryvek z knihy:

“Proti Kuglerovi usedl mohutný, přímo neobyčejně veliký stařec, oděný modrým pláštěm, posetým zlatými hvězdami; při jeho příchodu soudcové vstali, a vstal i Kugler, proti své vůli, okouzlen.... “Svědku, “ počal předseda, “Bože Vševědoucí, tento Poslední Senát vás povolal, abyste podal svědectví ve věci Kuglera Ferdinanda.”¹¹¹

¹⁰⁹ Čapek K. Povídky z jedné a z druhé kapsy, Praha 1993, s. 126-127

¹¹⁰ viz citace č. 109, s. 128

¹¹¹ viz citace č. 109, s. 128

Jak už z ukázky vyplývá, svědkem byl Bůh Vševedoucí, který měl svědčit u soudu. Svědek začal mluvit o Kuglerově dětství, kdy už jako malý začal krást růže v notářově zahradě. Už v desátém roce pořád lhal a chodil do špatné společnosti k opilci Dlabolovi. Dále se dozvídáme, že Kugler zabil devět lidí z důvodu chtivosti peněz. Na druhou stranu Bůh uvádí, že Kugler nebyl vcelku zlý člověk, dokázal být štedrý a někdy pomáhal i lidem.

Na závěr přednesl soud silným hlasem následující verdikt: *“že Ferdinand Kugler se odsuzuje pro devětkrát opakovaný zločin vraždy úkladné, zabití, loupeže, pro přečin revertence, pro neoprávněné nošení zbraně a pro krádež růží k doživotnímu trestu pekla.”*¹¹²

Tato povídka je názornou ukázkou autorovy představy, jak probíhá v posmrtném životě boží soud. Jeho představa, že Bůh by měl svědčit pouze jako svědek, než-li hlavního soudce je velmi zajímavá. I sám toto myšlení v povídce blíže popisuje.

*“Protože všechno vím. Kdyby soudcové všechno, ale naprosto věděli, nemohli by také soudit; jen by všemu rozuměli, až by je z toho srdce bolelo. Jak pak bych já tě mohl soudit? Soudce ví jenom o tvých zločinech; ale já vím o tobě všechno.... A proto tě nemůžu soudit.”*¹¹³

Hlavní myšlenka povídky je zřejmě vzkaz hříšníkům, že i když se na ně na zemi nedostane spravedlivý soud, tak se spravedlivému soudu nevyhnou ani na nebi. Proto by měl člověk pikat za své hříchy a následně požadovat odpuštění, které by ho očistilo od všech hříchů, které spáchal. Čapek vyzdvihl v příběhu myšlenku, že i v nebi by měli soudit lidé nikoliv Bůh, neboť *“člověk patří člověku. A lidé si nezasluhují jiné spravedlnosti než lidské.”*¹¹⁴

Zločin v chalupě

Celý děj povídky se odehrává v soudní síni. Obžalovaný je vinen, neboť zavraždil svého tchána tak, že ho třikrát praštil sekerou do hlavy. Soudce se obviněného tázal, zda svého tchána zabil, obžalovaný odpověděl, že ano. Ale na druhou otázku, zda se obžalovaný cítil vinen, souzený odpověděl ihned, že ne. Dále se dozvídáme, že obviněný pan Vondráček už se svého tchána jednou pokusil otrávit jedem na krysy. Zjistilo se totiž, že pan Lebeda byl velký lakomec a i přes nesouhlas pana Vondráčka, chtěl prodat své pole i s proužkem brambor, který patřil Vondráčkovi.

---

¹¹² Čapek K. Povídky z jedné a z druhé kapsy, Praha 1993, s. 132

¹¹³ viz citace č. 112

¹¹⁴ viz citace č. 112

Došlo mezi nimi i k dalším konfliktům, například pan Lebeda prodal pole, nechal pronajmout louku a všechny své peníze si schoval a řekl Vondráčkovi, že až zemře, tak ty peníze dostanou.

“Proč jste zabil svého tchána?”

To bylo skrz to pole.

To není žádná odpověď!

Von chtěl to pole prodat-

Ale peníze by vám po jeho smrti stejně zůstaly!

Jo, ale von nechtěl umřít, pravil Vondráček pohoršeně.

Milostpane, kdyby byl umřel po dobrým - Já mu nikdy nic zlého neudělal.

To dosvědčí celá vesnice, souhlasně zašumělo.”¹¹⁵

Vondráček se hájil tím, že to přeci žádná vražda nebyla, neboť k činu došlo v rodině a cizímu by to nikdy neudělal. Po chvíli se porota odebrala k poradě o vině obžalovaného Vondráčka. Předseda soudu řekl:

“Poslouchejte, kolego, ten člověk se cítí tak v právu jako vy nebo já. Mně to připadá, jako bych měl soudit řezníka za to, že porazil krávu, nebo krtka za to, že dělá krytiny.”¹¹⁶

Pane kolego, někdy by měl soudit Bůh; víte, on by mohl uvalit takové strašné a veliké tresty.”¹¹⁷

Celá povídka končí otevřeným koncem, kdy se nedozvídáme konečný rozsudek obžalovaného. Autor nás odkazuje na naši představivost, kdy si čtenář může sám domyslet konec příběhu. Čapek pojal tuto povídku velmi humorně, neboť jak jsme si mohli všimnout obviněný Vondráček sice zavraždil svého tchána, ale dokázal celému soudu vysvětlit, že vše myslel dobře. I když se Vondráček staral o jeho pole jako o svoje, nikdy mu tchán za jeho dobrosrdečnost nepoděkoval ani si ho nevážil. Lze charakterizovat tchána Lebedu jako za negativní postavu, která má v povaze chamtivost. I sama porota a soudce si nevěděli rady, jak by měli obžalovaného spravedlivě potrestat, neboť danou skutečnost viděli ze dvou hledisek. První z hlediska své soudní praxe a druhé z hlediska celé vesnice a Vondráčka. Lze konstatovat fakt, že v této povídce autor názorně poukazuje na pravdu z více úhlů pohledu, čímž rozvíjí filozofii českého člověka.

V první ukázce si můžeme všimnout autorova využití hovorového jazyka v dialogu, v němž promlouval obviněný.

---

¹¹⁵ Čapek K. Povídky z jedné a z druhé kapsy, Praha 1993, s. 134

¹¹⁶ viz citace č. 112, s. 136

¹¹⁷ viz citace č. 112, s. 137

Zmizení herce Bendy

Celý případ se soustředil na zmizení herce Bendy, mistr Jan Benda byl v té době jediným slavným hercem, který se rychle vyšvihl do nejvyšších příček herecké slávy. Benda měl přijít desátého září na zkoušky Krále Leara, a když nepřišel ani na třetí zkoušku, strhla se po něm sháňka. Z divadla zavolali Bendovu příteli panu doktoru Goldbergovi, aby zjistili, co se s Bendou stalo. Pan doktor Goldberg byl povoláním chirurg a vydělával mnoho peněz na slepých střevech, jak říká autor povídky; *“to už je taková židovská specialita.”*¹¹⁸

Doktor Goldberg si jednou večer zajel do Bendova bytu, zvonil chvíli u dveří. Po pěti minutách mu otevřel Benda zahalený v županu a doktor se ho lekl; *“tak zdivočele vypadal slavný herec s rozčuchanými a slepenými vlasy a vousy dobrý týden neoholenými; zdál se přepadlý a špinavý.”*¹¹⁹

Když se ho pan doktor zeptal, co se s ním stalo, Benda něco zabručel a zavřel doktorovi před nosem. Od té doby se po Bendovi slehla zem. Po měsíci ústavičného hledání zmizelého herce Bendy se do pátrání přidal i pan doktor Goldberg. O Bendovi se vědělo, že je to důkladný herec, což vyplývá z následující ukázky.

*“Tehdy hrál poprvé krále Leara; poslouchejte já ani nevím, jak hrál, protože jsem se mu pořád díval na ruce. On vám měl ruce jako osmdesátiletý dědek, takové vyzáblé, vysušené, ubohé ruce – teda tomu podnes nerozumím, jak si udělal ty ruce....”*¹²⁰

*“Když měl hrát Othella, tak vám proběhal všechny starožitnické krámy, až našel takový starý renesanční prsten; a ten musel mít na prstě, když hrál Othella. On říkal, že se mu líp hraje, když má na sobě něco pravého. To nebyla hra, to bylo zrovna.... převtělení, řekl Lebduška.”*¹²¹

Po rozhovoru s panem Lebduškou napadla doktora myšlenka, že kdyby policie začala hledat Bendu, jako vousatého, ušmudlaného bezdomovce a ne jako úspěšného herce, který nosí jen společenské obleky, tak by ho třeba hned našli. Pan doktor tedy hned zašel na policejní stanici a žádal strážníky, aby mu zjistili, zda nebylo druhého září nebo někdy potom datu objeveno kdekoliv mrtvé tělo neznámého bezdomovce. Strážník se vracel se složkou a povídá:

*“Tak pane,” pravil strážmistr, vraceje se, “druhého září ráno našel hajný v křivoklátských lesích mrtvolu neznámého tuláka, asi čtyřicet let; třetího září byla vytažena u Litoměřic z Labe mrtvola neznámého muže, věk asi šedesát let.....”*¹²²

¹¹⁸Čapek K. Povídky z jedné a z druhé kapsy, Praha 1993, s. 137

¹¹⁹viz citace č. 118, s. 138

¹²⁰viz citace č. 118, s. 141

¹²¹viz citace č. 118, s. 142

¹²²viz citace č. 118, s. 143

Pan doktor chtěl vědět více o tulákovi, který na základě policejního hlášení měl hlavu roztržštěnou tupým předmětem. Přiložme ukázkou z pitevního nálezu.

“Pitevní nález je: alkoholik, příčina smrti poranění mozku. Tady je fotografie,” pravil strážmistr a dodával znalecky: Hergot, toho zřídili!”¹²³

“Na fotografii bylo vidět tělo muže po pás; byl oblečen ve všivě hadry, s rozhalenou kalikovou košilí; tam, kde lidé mají čelo a oči, byl jen strašný chumáč spečených vlasů a něčeho, co snad byla kůže nebo kosti; toliko ježatá, strniskem zarostlá brada a pootevřená ústa se podobaly ještě člověku. Doktor Goldberg se třásl jako list. Je to.... Mohl by to snad být Benda?” vypravil ze sebe zdrceně.”¹²⁴

Tato ukázkou názorně poukazuje na autorovu bohatou slovní zásobu a jeho úžasnou schopnost charakteristiky postav. Jak uvádí František Burián ve své knize v Čapkovských variacích: *“Čapkovi stačilo málo k charakteristice postavy.”¹²⁵*

Strážmistr mu odpověděl, že byl tulák metr sedmdesát osm vysoký, prošedivělé vlasy, zuby nápadně zkažené. Poté si pan doktor hlasitě oddechl a řekl, že měl Benda velmi zdravé zuby. S úlevou šel domů a večer nad vším přemýšlel.

Ráno zbledl a šel ihned vzbudit pana hejtmana, aby ho pustil k tulákově mrtvole. Pan doktor si nechal od hrobníků vyhrabat tulákovu tělo a dopravit ho do márnice. Doktor přistoupil blíž k tělu a začal si ho prohlížet.

“Tu odhrnul doktor Goldbegr pinzetou to, co bylo kdysi rty; objevily se odporně zkažené zuby a vyňal z nich kus černého kazu. Pod ním se ukázaly dva skvoucí, silné řezáky.”

„Tak to máte ty nápadně zkažené zuby, pane kolego,“ řekl tiše. „To byla jenom černá smola, co si herci přilepují na zuby, když hrají dědky nebo vandráky. Ten špinavý lump byl herec, pane kolego,“ a beznaděje mávl rukou, dodávaje: “A k tomu ještě veliký herec.”¹²⁶

Hned toho dne se doktor Goldberg stavil u továrníka Korbela, který byl na první pohled veliký a statný muž. Zde vyvstává otázka, proč se pan doktor stavil právě u továrníka Korbela? Odpověď je jednoduchá, neboť pana doktora napadlo, že by s vraždou Bendy mohl mít něco společného právě pan továrník. Zjistilo se totiž, že se Benda s továrníkem tajně domluvili na natáčení jednoho filmu, ve kterém měl Benda hrát postavu tuláka. A právě tento film se měl natáčet druhého září. První scéna se měla odehrát v křivoklátských lesích za úsvitu a měla zachycovat, jak se tulák probouzí na okraji mýtiny v ranních mlhách. To nám vše vysvětluje, proč se Benda takto oblékl a namaskoval.

¹²³ Čapek K. Povídky z jedné a z druhé kapsy, Praha 1993, s. 143

¹²⁴ viz citace č. 123

¹²⁵ Buriánek F. Čapkovské variace. Praha 1984, s. 75

¹²⁶ viz citace č. 123, s. 144

Továrník Korbela s jeho bratrem však na Bendu ušili boudu, neboť ho vylákali do křivoklátských lesů, kde ho poté továrník ubil olověným zabijákem až k nepoznání. A proč měl továrník Korbel na Bendu spadeno, tedy jaký byl motiv zločinu? Kvůli skandálu s paní Grétou, se kterou měl Benda milostný poměr. Na konci povídky se dozvídáme, že celou tuto výše uvedenou skutečnost pan doktor Goldberg nemohl dokázat, protože by mu nikdo nevěřil, že ten “shnilý tulák” byl ve skutečnosti úspěšný herec Benda. A proto se pan doktor rozhodl, že potrestá Korbelu takto:

*“Do smrti vám budu připomínat: Pamatujete se na herce Bendu? Pane, to byl umělec, slyšíte?”*¹²⁷

Z této povídky lze vyvodit takový závěr, že mnohdy ani policisté nemůžou zatknout vraha i přesto, že je vinen. Pouze z nedostatku důkazů může nebezpečný pachatel stále pobíhat na svobodě, aniž by byl za své hrůzostrašné činy potrestán. Tento fakt autor geniálně vyzdvihl ve výše uvedené povídce.

Propuštěný

Příběh pojednává o panu Zárubovi, který si odseděl ve věznici dvanáct let za to, že zavraždil svoji manželku Marii. Ale díky jeho vzornému a slušnému chování ve věznici, se ministerstvo spravedlnosti rozhodlo podmíněčně prominout zbytek doživotního trestu.

*„Takový hodný člověk,” povídá ředitel, sotva se za Zárubou zavřely dveře. „Já vám řeknu, Formánku, tihle vrahové bývají moc slušní lidé; nejhorší jsou defraudanti, těm není v kriminále nic recht. Škoda toho Záruby!”*¹²⁸

Potom co vyšel Záruba na ulici, začala se mu motat hlava, protože nebyl zvyklý na rušný život na ulici, děti se honily v parku, šoféři troubili na ostatní auta. Všichni zpívali kolem něho, tak se i on se pustil do zpěvu.

*“Záruba se zavřenýma očima se oddává tomu velikému a osvobozenému hlasu, který stoupá z jeho nitra. Najednou se na něho sápuou nějaké ruce a udýchaný hlas mu chrčí do ucha: “Ve jménu zákona vás zatýkám.”*¹²⁹

Antonín Záruba se lekl a začal se prát se strážníkem až do té doby, co ho dva strážníci popadli za hlavu a dovlekli ho na stanici. Poté přišli tři právníci, kteří se radili, jak ze šlamastiky dostat Zárubu ven. Celá povídka končí velmi smutně, jelikož nedošlo ani k líčení a té noci Antonín Záruba spáchal sebevraždu tím, že se oběsil, patrně z obavy před odsouzením.

---

¹²⁷ Čapek K. Povídky z jedné a z druhé kapsy, Praha 1993, s. 148

¹²⁸ viz citace č. 127, s. 153

¹²⁹ viz citace č. 127, s. 156

Výše uvedená povídka je názornou ukázkou příběhu s psychologickým tématem, kdy se autor zaměřil na psychiku člověka, který odcházel z vězení. V něm žil jiný život a za tu dlouhou dobu dvanácti let se zcela přizpůsobil vězeňskému prostředí, aniž by o tom věděl. Až ve chvíli, kdy je propuštěn na svobodu, si uvědomuje, co za celou tu dobu ztratil a čím si musel projít. Čapek ve výše uvedené povídce vyzdvihuje fakt, že i kriminálníci se mohou polepšit a změnit se na člověka, který může trpět psychickými problémy. V ukázce č. 129 nalezneme názornou frázi, kterou využívají policejní důstojníci v momentě, když zatýkají zločince.

Zločin na poště

O celém příběhu se dozvídáme z převyprávění pana četnického strážmistra Brejchy, který usvědčil dva lidi z vraždy a sám je odsoudil ke spravedlivému trestu. Pan strážmistr trest vykonal, a nikomu o tom nenahlásil ani slovo.

Celý případ se týkal slečny Helenky, která pracovala přede dvěma lety na poště. Byla to hodná a milá slečna, hezká jako obrázek. Vloni se utopila, protože skočila do rybníka a její tělo padalo hlouběji až na dno rybníka. Až za dva dny její tělo vyplavalo na hladinu.

Říkalo se, že spáchala sebevraždu, neboť přišla z Prahy revize na poštu a zjistila, že Helence chybí v kase dvě stovky. Pan revizor začal vše vyšetřovat jako zpronevěru.

Ten večer se jí pak stal osudným a z hanby se utopila. Panu strážmistrovi se tento případ nezdál a nemohl uvěřit, že by Helenka dokázala ukradnout dvě stovky, poněvadž její otec byl mlynář a také evangelík. Dále se také dozvěděl, že Helenka pracovala na poště jen ze ženské ctižádosti, aby si dokázala, že se sama užíví.

Četnický strážmistr Brejcha se vydal pátrat po pravdě. Na poštu poslali nového šikovného chlapíka jménem Filípek, na něho se obrátil pan strážmistr se žádostí o nahlédnutí do archivu, kam se píše vše o doručených zprávách.

Když Filípek vstal a obrátil se zády k panu strážmistrovi, aby prolistoval sazebník, pokusil se pan strážmistr intuitivně protlačit rameny skrz okénko a dosáhnout na kasu za stolem. Dokázal se protlačit okénkem a otevřít kasu.

V tu chvíli si hned pomyslel, že zřejmě tímto způsobem se mohly Helence ztratit peníze, respektive jí je někdo ukradl. Filípek donesl panu strážmistrovi seznam třiceti jmen a bohužel z toho strážmistr nebyl o nic moudřejší.

Za týden se vydal pan strážmistr opět na poštu a Filípek mu řekl, že si musí sbalit věci, poněvadž zítra zaujme tuto pracovní pozici nová slečna, která byla přeložena z Pardubic.

K tomu ještě Filípek pro zajímavost dodal, že si ta slečna sama podala žádost o přeložení a také že minulá blesková revize přišla anonymním podáním právě z Pardubic. Pan listonoš k tomu doplnil informaci o panu Houdkovi, že velmi často dopisuje nějaké slečně na poště až do Pardubic. Zjistilo se i jméno té slečny: paní Tauferová. Dále říká pan listonoš, že:

*“On mně, jako pan Houdek, chodí dycky naproti. A tady má dnes bedničku, ale z Prahy. Hele, to je vrácená zásilka. Adresát neznám. To on si pan adjunk zmejlil adresu. Tak mu to donesu zpátky.”*¹³⁰

Říká pan listonoš. Filípek přečetl na zásilce, že to bylo adresováno panu Novákovi, ve Spálené ulici v Praze a mělo jít o dvě kila másla s razítkem čtrnáctého července. V tu chvíli si pošťák vzpomenu, že tu byla ještě Helenka. Ale pan strážmistr si říkal, že zásilka byla tak deset dní na cestě a za těchto okolností, by už máslo velmi zapáchalo, jenže z balíku nic necítil. Nechal vypáčit balík a našel tam dvě kila hlíny.

Ihned vše panu strážmistrovi zapadlo jako poskládané puzzle a dal se na cestu k panu Houdkovi. Zezačátku pan Houdek všechno zapíral, ale když se začal pan strážmistr zmiňovat o jeho milé paní Tauferové a o tom, že sprostě ukradl poctivé Helence dvě stovky, aby ji mohli z práce vyhodit, posléze změknul a doznal se ke všemu, jak se svoji všechno naplánovali, aby mohli být po pěti letech konečně spolu. Poté vrátil adjunkt Houdek panu strážmistrovi dvě stovky.

Tu noc proseděl pan strážmistr pod hvězdami a doumal nad tím, jak by oba dva hříšníky spravedlivě potrestal. Nechtěl s tímto případem jít na policii, neboť jak paní Tauferová a pan Houdek nechtěli přímo úmyslně zavraždit slečnu Helenku, nýbrž pouze zapříčinili to, že z hanby spáchala sebevraždu. Každý trest se zdál panu strážmistrovi buď příliš málo, nebo příliš mnoho. Proto se rozhodl je soudit a potrestat sám.

Ráno šel pan strážmistr na poštu za paní Tauferovou a předal jí dopis s adresou: *“Ředitelství pošt a telegrafů v Praze.”* Podívala se na mne a přimázla na dopis nálepkou. *Okamžik slečno, řekl jsem. V tom dopise je udání, kdo ukradl dvě stě korun vaší předchůdkyni. Kolik bude stát to porto?”*¹³¹

*“Pane, v té ženské byla hrozná síla; ale přece jen zbledla do popelava a ztuhla jako kámen... Tady jsou tři koruny padesát povídám. Ale kdyby se tady našly ty dvě stovky, říkám a dávám jí je na stolek někde zapadlé a založené, rozumíte? – aby bylo vidět, že mrtvá Helenka nekradla, slečno, pak bych si ten dopis vzal zpátky. Tak co?”*¹³²

¹³⁰ Čapek K. Povídky z jedné a z druhé kapsy, Praha 1993, s. 161

¹³¹ viz citace č. 130, s. 163

¹³² viz citace č. 131

Po chvíli paní Tauferová kývla hlavou. Za dvacet minut vyběhl pan listonoš Uher a křikl na pana strážmistra, že se našly ty dvě stovky, neboť je nová slečna na poště našla někde zapadlé a založené. Pan strážmistr se jen zasmál a řekl listonošovi, aby všude rozhlásil, že slečna Helenka nekradla.

Panu strážmistorovi zbývalo ještě rozsoudit pana Houdka za to, že ukradl slečně Helence ty peníze. Vydal se ke starému velkostatkáři, panu hraběti a požádal ho o laskavost, zda by si mohl nechat zavolat adjukta Houdka a říct mu, že ještě dnes odjede na hrabětvův velkostatek na Moravě a v případě, že by nechtěl, tak ho na hodinu propustí. Přiložme ukázkou z knihy, v níž na konci příběhu pan strážmistr vede závěrečný monolog.

“Tak můžete jít, skončil hrabě, a bylo to. Za chvíli jsem viděl, jak odvázejí Houdka v kočáře; seděl tam jako dřevěná loutka..... Spravedlnost musí být.”¹³³

“Já jsem jen četník, pane, ale tohle vám povím podle své zkušenosti; Je-li nějaký vševědoucí Bůh, to já nevím, ...; ale já vám řeknu, musí být Někdo nejvyšší spravedlivý. To jo, pane. My můžeme jenom trestat; ale musí být někdo, kdo by odpouštěl. Já vám řeknu, ta pravá a nejvyšší spravedlnost je něco tak divného jako láska.”¹³⁴

Čapek zde vyzdvihuje skutečnost, že nejen soudce, ale i okolní lidé mohou spravedlivě rozsoudit viníky, aniž by museli zasahovat do zákona. Z hlediska způsobu vyprávění zde shledáváme vypravěče objektivní Er- formy a mnoho dialogů mezi postavami. Vypravěč čtenáři udává věcné informace, kdežto za pomoci dialogů postav se odehrává celé dění povídky.

Povídka starého kriminálního

Pan Bobek je starý kriminálník a vypráví panu Janderovi o případu ve městečku Palermu (v Itálii), v němž dopadli vraha, ale nedokázali k němu zjistit žádnou vraždu.

Jednou večer šli policisté okolo páchnoucího přístavu, kde uviděli prchajícího mužíka. Přišel jim velmi podezřelý, neboť držel v ruce zkrvavený nůž a proto ho zatkli. Odvedli ho na policejní stanici a tázali se mužíka jménem Biagio z Castrogiovanni, koho vlastně zabil. Mužík jen přikyvoval a přiznal se, že někoho zabil, ale nechtěl popravdě říct koho, neboť by z toho byli jiní lidé nešťastní. Ihned začala policejní pátrací akce na hledané mrtvé tělo, ale bohužel se žádné tělo nenašlo. Posléze byla nařízena prohlídka zemřelých lidí, kteří umřeli v onen den, avšak marně. Policisté vyhledali i jeho rodinu, příbuzné, kamarády a všechny blízké, které odvedli k výsledku na policejní stanici, ale k žádné bližší stopě je to nedovedlo.

¹³³ Čapek K. Povídky z jedné a z druhé kapsy, Praha 1993, s. 164

¹³⁴ viz citace č. 133

Odeslali nůž do laboratoře a tam jim sdělili, že krev je lidská a zřejmě tímto předmětem vrah probodl někomu srdce. Nikdo si s tímto případem nevěděl rady, neboť se Marco ve své cele každý den modlil a prosil o to, aby ho postavili před soud a mohl si odpykat svůj hrůzostrašný zločin. Následně přiložme ukázky, které poukazují na bezradnost policie.

*“No jo, ale co teď měli dělat: vraha měli, ale vraždu ne; a to přece nejde, postavit člověka na soud pro neznámou vraždu; víte, to musí být corpus delicti.”*¹³⁵

Ve výše uvedené ukázce si můžeme všimnout, autorova využití odborného názvu z právnické praxe a to latinského názvu “corpus delicti”*. Dozorce poradil Marcovi, aby sdělil totožnost osoby, kterou zavraždil nebo alespoň nějaké svědky, které by tuto skutečnost potvrdili. Marco si stál za svým a pořád říkal dokola, že se přiznává k vraždě a jediný svědek je on sám.

Proces trval přes půl roku a stále se nikde nenašlo mrtvé tělo. Policisté byli natolik zoufalí, že přišli s nápadem přiřadit Marcovi jinou vraždu, ve které nemohli naopak najít pachatele. S touto nabídkou šli k Marcovi a ten chvilku přemýšlel, až prohlásil že:

*“Ne, když už jsem svou duši zatratil zločinem vraždy, tak ji neobtěžím ještě takovými smrtelnými hříchy, jako je lež, podvod a křivé svědectví. – Takový to byl, pánové, spravedlivý člověk.”*¹³⁶

Ve věznici se Marca snažili zbavit tím, že zaúkolovali žalávníka, aby nechal v noci Marcovu celu otevřenou dokořán a poté by Marco mohl utéct. Jinak si neví rady, co by si s Marcem počali, neboť na soud ho nemůžou poslat, to by si zkazili reputaci a všichni by se jim vysmáli. Ani dobrovolně ho nemůžou pustit, jelikož se přiznal ke chladnokrevné vraždě a to z justičního hlediska nelze. Když ho jednoho večera nechtěli pustit do cely, on vám nadělal tolik rámusu tím, že začal bouchat na vrata, aby ho pustili do jeho cely. Vskutku to byla velmi humorná pasáž.

Dozorci jednoho dne ruply nervy a povídá Marcovi, aby se přiznal, koho zabil nebo ho z kriminálu vyhodí, a ať si jde kam chce, že ho Bůh potrestá. Posléze našli Marca oběšeného na okně ve své cele. Takto smutně končil Marcův příběh s nevyřešitelnou vraždou.

Čapek v povídce použil časovou retrospektivní posloupnost, kdy čtenáři na začátku příběhu představil vraha a okolnosti celé vraždy, avšak identitu oběti vraždy si autor nechává pro sebe až do konce případu. Posléze autor postupně rozvíjí hypotézu a následně uvádí na konci příběhu celou pointu.

* corpus delicti – předmět doličný, důkazný prostředek

¹³⁵ Čapek K. Povídky z jedné a z druhé kapsy, Praha 1993, s. 174

¹³⁶ viz citace č. 135, s. 175

Způsob vyprávění je v Er- formě, kdy celý příběh vypráví pan Bobek. V povídce nalezneme dialogy mezi postavami, které tvoří většinu celého děje. Objevují se v textu i italská slova např. dio cane maledetto (v překladu “bože zatracený pes”).

Zmizení pana Hirsche

Pan Taussig vypráví o případu v Dlouhé třídě, v němž vystupuje postava pana Hirsche, který v této ulici měl obchod s perskými koberci a orientálními věcmi. Chodili za ním tepicháři z Arménie, aby se domluvili na dobrém obchodu. Obchodní věci řešil pan Hirsch ve své kanceláři v prvním patře.

Jednoho dne kolem poledne se po panu Hirschovi sháněla služka kvůli obědu. Ale nikdo pana Hirsche neviděl a ani ve své kanceláři ho nenašli. Služka šla kontrolovat Hirschovo oblečení, jestli náhodou nevyrazil do města, ale veškeré oblečení bylo na svém místě a nic nechybělo.

Všichni čekali až do večera, jestli se pan Hirsch vrátí, avšak marně. Proto zavolali na policejní stanici a vše řádně nahlásili. Policie poslala detektivy, aby prohledali každíčký koutek a našli alespoň nějakou stopu, která je zavede k panu Hirschovi. Bohužel nic nenašli. Policisté přešli k výslechu všech lidí, kteří se nacházeli poblíž Hirschova bytu. Nikdo nic nevěděl až na pana Huga, jenž pracoval pro pana Hirsche. Vzpomněl si, že v ten den kolem desáté hodiny za panem šéfem přišel pan Lebeda a po hodině odešel. I strážníci začali pátrat po panu Lebedovi, až ho konečně našli v kavárně Bristol. Ale pan Lebeda jim také nedokázal pomoci, neboť ničeho podezřelého si nevšiml.

Pár dní po zmizení pana Hirsche se našel v šatně na nádraží podezřelý kufr. Když se ho strážníci pokoušeli otevřít našli v něm mrtvé tělo pana Hirsche. Zjistilo se, že byl uškrcen a poté jeho mrtvé tělo vtlačili do kufru. Tento případ dostal na starost pan komisař Mejzlík, ihned si všiml barevných fleků, které byly otlačeny na celém těle oběti. Posléze zkusil otřít flek do kapesníku a flek se obtiskl, poté ho napadlo, že to může být barvivo anilín. Proto se vydal do kanceláře pana Hirsche a hledal nějaké barvy, které by mohly mít ve složení toto barvivo. Žádné barvy sice nenašel, ale ihned si všiml sbalených perských koberců, které poté rozbilil a zkoušel otřít barvu do kapesníku. Na co pan komisař nepřišel, barva se vsákla do kapesníku a skutečně tyto koberce byly barvené anilínem.

Po dalším výsledku pana Huga se zjistilo, že pan Hirsch pašoval koberce, jelikož ani jeden z perských koberců neměl od celní správy raženou plombu. Pan Hugo posléze sdělil panu komisaři, že po panu Lebedovi přišli za panem Hirschem další dva Arménci a jeden z nich nesl na rameni pět srolovaných koberců. Po obchodním jednání si všiml Hugo, jak

odcházel Arménci po schodech dolů, ale jen se čtyřmi koberci, tak si říkal, že si zřejmě pan Hirsch koupil další koberec a neshledal nic podezřelého.

Bohužel si pan Hugo nevšiml, že Arménc, jenž nesl čtyři koberce musel sejít schody celý sehnutý. On totiž nesl v jednom koberci mrtvého pana Hirsche. Ale Hugo se hájil tím, že:

“Ale pane komisaři, to není možné; on ten tlustý Armén šel za ním a ještě s panem Hirschem ve dveřích kontoru hovořili!”¹⁷⁶

Tuto záhadu panu Hugovi vysvětlil pan komisař Mejzlík takto cituji:

“No jo, povídá doktor Mejzlík, hovořil do prázdného kontoru. A když předtím ten čahoun pana Hirsche škrtil, tak ten pán taky přitom pořád mlel hubou, že jo. Pane Hugo, takový arménský žid je chytřejší než vy. A pak v tom srolovaném koberci odvezli mrtvolu pana Hirsche do svého hotelu; ale protože pršelo, tak ten prevítský, anilínem barvený koberec pustil barvu na pana Hirsche.... A v hotelu dali tělesnou schránku pana Hirsche do kufru a kufr poslali na nádraží; teda tak je to, pane Hugo!”¹⁷⁷

Naštěstí na kufru byla nálepka jednoho berlínského hotelu a za pomoci této stopy policie ihned našla totožnost dvou pachatelů. Posléze strážníci dopadli oba Arménce a zavřeli do vězení. A důvod proč pana Hirsche zabili? Čapek uvádí hypotézu, že asi kvůli obchodnímu sporu.

V této povídce nalezneme specifické rysy klasické detektivní povídky. Komisař Mejzlík zastupuje postavu hlavního detektiva, který svojí výbornou schopností dokázal celý případ úspěšně vyřešit. Čapek v díle poukazuje na vynikající schopnosti detektiva, mezi které patří samozřejmě instinkt, logické myšlení a psychologické znalosti. Ukázka č. 177 obsahuje detektivovu hypotézu, jakým způsobem vyřešil uvedený případ.

Způsob vyprávění v povídce shledáváme v Er- formě, narozdíl od jiných povídek zde nalezneme méně dialogů. Hovorové prvky se v textu vyskytují hojně např. mlel hubou, prevítský. V ukázce se nacházejí i hanlivě zabarvená slova např. tlustý, prevítský, čahoun. Všimneme si i zastaralých názvů např. kontor (kancelář), slovo pocházející z německého jazyka, dále trepky (pantofle, bačkory).

---

¹⁷⁶ Čapek K. Povídky z jedné a z druhé kapsy, Praha 1993, s. 182

¹⁷⁷ viz citace č. 176, s. 183

5. Závěr

Bakalářská práce se zabývala počátkem české detektivky, uvedla její představitele a následně se zaměřila detailně na světově známého autora Karla Čapka a to na příkladu *Povídek z jedné a z druhé kapsy*. Cílem práce bylo zanalyzovat vnější a vnitřní výstavbu povídek, jednotlivé motivy a využití jazykových prostředků.

Na základě jednotlivých povídek jsme došli k následujícím poznatkům. Čapek v Povídkách využil kompozici detektivního schématu, o kterém se práce zmiňovala v kapitole č. 2.3 Motivы detektivky (s. 14). Společným rysem a východiskem detektivních povídek je spáchání trestného činu, jímž je nejčastěji vražda (*Básník, Případy pana Janíka, Případ Selvinův, Kupón, Oplatkův konec, Poslední soud, Zločin v chalupě, Zmizení herce Bendy, Povídka starého kriminálního, Zmizení pana Hirsche*) nebo krádež (*Ukradený spis 139/VII, odd. C, Zločin na poště, Ukradený kaktus, Ukradená vražda*). Nalezneme i další činy např. vyřešení záhady či nějaké hádky (*Případ dr. Mejlíka, Modrá chryzantéma, Ztracený dopis, Šlépěj, Rekord*) nebo o záhadném psychologickém úkazu a záhadném procesu, (*Věštyně, Jasnovidce, Tajemství písma, Experiment profesora Rousse, Muž, který se nelíbil*).

V roli detektiva vystupuje v každé povídce jiná postava např. v povídce *Básník*, jsme shledali postavu básníka Jaroslava Nerudy, jak za pomoci své geniální básně vyřešil celý případ. Zařadíme do této škály i další povídku *Případ Selvinův*, ve které hrál roli detektiva básník Leonard Uden, jenž pomohl panu Selvinovi se odprostit od jeho obvinění. Obdobně je na tom povídka *Případy pana Janíka*, ve které se setkáváme s postavou panem Janíkem, který nemá žádné znalosti z policejní praxe, a přesto dokázal vyřešit tři velmi důležité případy. Čapek charakterizuje detektiva jako samotáře, kterému zvláštním a zázračným způsobem slouží šťastná náhoda, která ho přivede v pravý čas na pravé místo. Tuto charakteristiku detektiva užil rovněž ve svých sbírkách *Povídek z jedné a z druhé kapsy*. V povídce *Zmizení herce Bendy* roli detektiva pojal pak doktor Goldberg židovského původu.

Způsob vyprávění se v každé povídce mění, autor střídá Ich a Er- formy. Čapek v Povídkách hojně používá dialogy mezi postavami, jelikož jeho cílem bylo vnést do příběhu dramatickост a schopnost vtáhnout čtenáře do celého dění. Můžeme si všimnout, že autor běžně využívá hovorový jazyk jak v dialozích tak i mimo ně, neboť Čapek sbírku *Povídek* psal hlavně pro lid, o tomto poznatku jsme se již věnovali v předchozích kapitolách, inspirací mu byla především hronovská babička. V Povídkách nalezneme i zastaralé výrazy např. “evandělík, vachmajstr, strážmistr” a to v povídce o *Zločinu na poště*, nebo odborné výrazy z policejní praxe např. v povídce *Zmizení herce Bendy* “pítevní nález, exhumační povolení”,

uvedme si následně odborné výrazy z právnické praxe v povídce *Případ Selvinův* např. zmateční stížnost, korunní svědek, alibi, ex offio, demagogie plaidoyer, trestní řád, vyšší instance, rekurs. V povídce o *Jasnovidci* nacházíme odborné názvy z grafologické praxe např. fluidum (kouzlo osobnosti). Zde můžeme nahlédnout do Čapkovy bohaté slovní zásoby, kdy dokáže geniálně a nepřetržitě popsat povahu postavy, aniž by tím nudil čtenáře.

Bakalářská práce měla také za úkol posoudit, zda dané povídky přísluší žánru detektivní povídky či nikoliv. O tomto poznatku jsme se již zabývali i v kapitole č. 4.1 K typu Čapkových detektivních povídek, v níž jsme se dozvěděli, že ne všechny Povídky mají čistě charakter klasické detektivní prózy. Uvedeme si následně příklady vybraných povídek, jež nemají zcela charakter klasické detektivní prózy. Povídka *Modrá chryzantéma* pojednává o nalezení pompónové chryzantémy, která rostla v zahrádce poblíž vlakové trati, kde byl pro všechny lidi vstup zakázán. Ale jediná bláznivá Klára neuměla číst a chodila do zahrádky trhat květiny. Příběh o *Věštkyni* paní Myersové, ke které chodívali lidé, aby jim předpověděla jejich budoucnost taky není v pravém slova smyslu klasickou detektivní prózou. Zařadíme do této skupiny i povídku o *Jasnovidci* princí Karadaghovi, jenž dokázal bez vidění jakéhokoliv dopisu za pomoci hmatu geniálně popsat povahu daného pisatele. Povídka o *Ztraceném dopise* pojednává o záhadném psychologickém úkazu. Pan ministr zapomněl místo, kam schoval důležitý dopis ve žluté obálce, načež svolal sedm nejschopnějších mužů, aby mu ho pomohli najít. Ale bohužel marně, žádný z nich důležitý dopis nemohl najít. Nato jednou večer kolem jedné hodiny ráno slyšela ministrova manželka jakési šustění v pracovně a viděla svého manžela, jak náměsíčně chodí po pracovně. Druhý den mu to vše pověděla a ihned se šel pan ministr podívat, kde přesně večer stál. A v tom místě také našel ztracený dopis ve žluté obálce. Tento příběh je názornou ukázkou lidského podvědomí.

Detektivní povídka je i v současné době velmi oblíbeným žánrem dospělých, mládeže a dětí. Vypovídá o tom velké množství nových detektivních děl a také i opakované vydávání starších titulů.

6. Seznam literatury

Primární literatura:

Čapek, K. *Boží muka*. Praha 2000

Čapek, K. *Povídky z jedné kapsy a z druhé kapsy, Český spisovatel, Praha 1993*

Sekundární literatura:

Buriánek, F. *Čapkovské variace. Eseje o Karlu Čapkovi a o literatuře*, Praha 1984

Cigánek, J. *Umění detektivky*, Praha 1962

Čapek, K. *Holmesiana čili o detektivkách. In: Marsyas*. Praha 1971

Čapek, K. *O detektivkách. In: Poznámky o tvorbě*. Praha 1959

Harkins, W. E.: *Karel Čapek*, New York and London 1962

Halík, M. *Karel Čapek: Život a dílo v datech*. Praha: Academia, 1983.

Králík, O. *První řada v díle Karla Čapka*, Ostrava 1972

Kolektiv autorů pod vedením Menclové V. a Vaňka V. *Slovník českých spisovatelů*. Praha 2005

Mocná D., Peterka J. a kol., *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha 2004

Vlašín Š. A kol., *Slovník literární teorie*. Praha 1984